

Koncept Europske vojske

Oršolić, Antonija-Tonka

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:532827>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

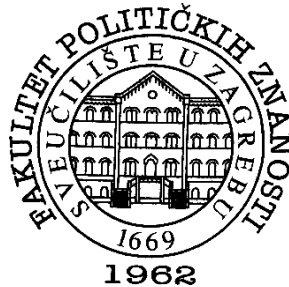

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studiji politologije
Nacionalna sigurnost

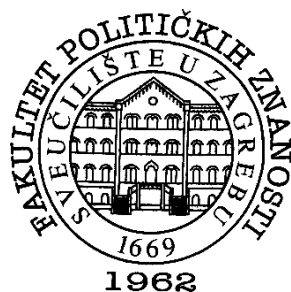

Antonija-Tonka Oršolić
KONCEPT EUROPSKE VOJSKE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije
Nacionalna sigurnost

KONCEPT EUROPSKE VOJSKE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Boško Picula

Studentica: Antonija-Tonka Oršolić

Zagreb, srpanj 2024.

Izjavljujem da sam diplomski rad, *Koncept Europske vojske* koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Bošku Piculi, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen niti korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili nekomu drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebice članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Antonija-Tonka Oršolić

Zahvala

Želim se zahvaliti svojim roditeljima, Marijanu i Katici, na svemu omogućenom i na konstantnoj i uzajamnoj podršci. Također, bratu Antunu i šogorici Sanji što su uvijek bili tu za pomoć i savjet. Hvala mojim prijateljima i kolegama M.I.G.J.D.N. koji su me pratili kroz ovaj studij i pomogli da zajedno prođemo kroz bolje i lošije dane. Hvala mojoj Mimi što je slušala o ovom faksu i bodrila me do samog kraja. Želim se zahvaliti i svim mojim profesorima, no posebna zahvala ide profesoru Nikić-Čakaru na ukazanom povjerenju i otvorenom putu te najveća zahvala predivnom profesoru, mentoru i čovjeku, Bošku Piculi. Hvala na svim savjetima, pomoći i svom prenesenom znanju.

Za kraj želim se zahvaliti mojoj sestri Aleksandri, kroz sve godine, a posebno godine studiranja što je uvijek bila uz mene, bodrila me, tješila i ono najvažnije pokazivala mi što upornost, trud i rad donose. Hvala, Zeko, što si najbolji uzor i starija sestra koju osoba može imati.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijsko-konceptualni okvir	2
3. Drugi svjetski rat i početak Hladnog rata	3
3.1. Ujedinjeni narodi.....	6
4. Sjevernoatlantski savez	7
4.1. NATO u 21. stoljeću.....	9
5. Od ideje Europske vojske do europskih integracija	11
5.1. Osnivanje Europske zajednice za ugljen i čelik.....	13
5.2. Od Europske političke zajednice do Europske ekonomske zajednice.....	14
5.3. Zapadnoeuropska unija.....	15
5.4. Osnivanje Europske unije.....	17
6. Sigurnosna i obrambena politika Europske unije	19
6.1. WEU kao temelj za CFSP.....	21
6.2. Europski vojni odbor (EUMC) i Vojna planirana i provedbena sposobnost (MPCC).....	23
6.3. PESCO.....	25
6.4. Sigurnosni izazovi u 21. stoljeću.....	26
7. Europska vojska: mogućnosti	28
7.1. Struktura Europske vojske.....	29
7.2. Potreba za Europskom vojskom.....	30
8. Europska vojska: izazovi	31
8.1. Europska vojska i NATO.....	32
9. Zaključak	34
10. Literatura	36

1. Uvod

Ideja Europske vojske i danas se analizira u političkim krugovima Europske unije, no njezin je početak kao sigurnosnog koncepta nastao u ranom razdoblju Hladnog rata. Ovaj rad se bavi pitanjem sigurnosti Europe te kao takav interpretira proces europskih integracija i geopolitičke situacije u svijetu po završetku Drugog svjetskog rata sve do danas. Istraživačko pitanje na koje se pokušava odgovoriti kroz ovaj rad jest: *Postoji li potreba za osnivanjem zajedničke vojske Europske unije s obzirom na sigurnosne prijetnje Europi?* Hipoteza ovog rada jest da je Europa kroz svoju povijest pretrpjela katastrofalne ratove te bila pod okriljem prijetnja u hladnoratovskom i poslijehladnoratovskom razdoblju ponajviše od strane Sovjetskog Saveza i Rusije pod vodstvom predsjednika Vladimira Putina; Rusija se tako i danas postavlja kao najveća prijetnja te shodno tome Europska unija unutar sebe treba imati i obrambenu zajednicu koja uključuje zajedničku europsku vojsku svih država članica. Dizajn istraživanja jest malo 'n' u kojem su analizirane europske integracije i sigurnosne potrebe EU. U radu je primijenjena kvalitativna metoda prikupljanja podataka kojom su podaci istraživanja prikupljeni putem znanstvene literature, knjiga i članaka.

Rad započinje teorijsko-konceptualnim okvirom kojim se objašnjava koncept sigurnosti kroz teoriju realizma te teoriju kolektivne sigurnosti. Kako bi se ostvario bolji pregled rada, treći dio se odnosi na geopolitičku situaciju u svijetu završetkom Drugog svjetskog rata te kroz period Hladnog rata i osnivanje međunarodne Organizacije Ujedinjenih naroda.

U četvrtom dijelu govori se o Sjevernoatlantskom savezu tj. NATO-u, koji je igrao ključnu ulogu u osiguravanju svjetske te posebice europske sigurnosti u periodu Hladnog rata. Peti dio prati proces europskih integracija koji je ključan za razumijevanje ideje europske vojske. Kroz šesti dio rada govori se o sigurnosnoj i obrambenoj politici EU kao i organizacijama i politikama koje pridonose cjelokupnoj strukturi. Sedmi dio se odnosi na mogućnost uspostave europske vojske, moguću strukturu te potrebu za uspostavljanjem iste. Kroz osmi dio navedeni su izazovi koji potencijalno onemogućavaju EU da uspostavi zajedničku vojsku. U devetom, završnom dijelu rada sažet je cijeli rad te formuliran zaključak cijelog rada.

2. Teorijsko-konceptualni okvir

U kontekstu ovog rada veliki značaj ima realizam koji kao teorija međunarodnih odnosa postulira da su države glavni akteri te objašnjava same međunarodne odnose koji su važni u razumijevanju koncepta sigurnosti o kojemu će se raspravljati u ovom radu (Jović, 2013: 15). Shodno tomu, realizam govori kako države zagovaraju prvenstveno vlastite interese i u skladu s njima donose odluke. Primarno je svakoj državi osiguravati i održavati mir i stabilnost što je upravo glavna težnja zapadnih zemalja nakon Drugog svjetskog rata (Jović, 2013: 15-16). Ukoliko država nije u mogućnosti održavati mir unutar granica svoje države, prijeti opasnost cijeloj međunarodnoj zajednici od nestabilnosti i nemira koji bi se prelili s prvotne nestabilne države na ostale njoj susjedne države. Upravo zbog takve potencijalne opasnosti u cilju je međunarodnoj zajednici raditi na održavanju i osiguravanju mira (Jović, 2013: 19-20). Prema realistima, intervencija u suverene države predstavlja iznimku, a ne uobičajenu praksu. Oni interveniraju samo kada postoji prijetnja sigurnosti i stabilnosti njihove zemlje i ako procijene da je intervencija vjerojatno uspješna (Jović, 2013: 22). Intervencije prikazuju kao samoobrambene i opravdane. Države djeluju u svom najboljem interesu, često zanemarujući interese drugih, što može ugroziti suverenitet drugih zemalja i dovesti do sukoba. Svjetski mir ovisi o sporazumima najsnažnijih država (Jović, 2013: 26).

U okviru realizma često se spominje sigurnosna dilema među državama (Painter, 2002: 161). Sigurnosna dilema nastaje kada država A povećava naoružanje radi obrane od države B, dok država B, zbog straha, čini isto. Ova situacija može eskalirati u oružane sukobe ili dovesti do preventivnog napada, kada država odlučuje prva napasti kako bi se obranila u neizbježnom sukobu. Sigurnosna dilema stoga potiče države na veća ulaganja u sigurnost, koje na taj način smanjuju sigurnost drugih na međunarodnoj sceni (Painter, 2002: 161). Kroz teoriju realizma i pojam sigurnosne dileme možemo prikazati i pojasniti ulogu ali i način djelovanja NATO-a te objasniti prema kojem bi principu djelovala i Europska vojska.

Uz realizam i sigurnosnu dilemu, djelovanja sigurnosnih institucija može se pojasniti kroz teoriju kolektivne sigurnosti. Teorija kolektivne sigurnosti temelji se na ideji da su međunarodni mir i sigurnost najbolje osigurani kroz zajedničku akciju svih država protiv agresije ili prijetnja. Glavna pretpostavka je da sve države kolektivno odgovaraju na agresiju prema bilo kojoj članici, što odvraća potencijalne agresore. Ključni elementi uključuju multilateralne institucije poput

Ujedinjenih naroda, koje omogućuju zajedničke sigurnosne operacije i političku koordinaciju. Ova teorija naglašava suradnju i zajedničke interese država u očuvanju globalnog mira (Tsagourias, White, 2013: 3). No, teorija kolektivne sigurnosti nije novitet. Pristup kojim se teorija kolektivne sigurnosti vodi je implicirana u poslijenapoleonskom periodu kada je održan Bečki kongres¹ kao i za vrijeme sklapanja mirovnog ugovora u Versaillesu² (Tsagourias, White, 2013: 13). Sigurnosnu praksu je naslijedila Liga naroda³. Teorija kolektivne sigurnosti u okviru Lige naroda bila je pokušaj stvaranja trajnog mira kroz multilateralnu suradnju i zajedničku odgovornost. Međutim, u praksi, nedostatak univerzalnog članstva, političke podjele, nemogućnost formiranja zajedničke vojske i nedosljedna primjena sankcija značajno su oslabili njezinu učinkovitost te se pokazala potreba za snažnijom i značajno učinkovitijom međunarodnom organizacijom, što je kasnije dovelo do osnivanja Ujedinjenih naroda 1945. (Tsagourias, White, 2013: 15-18).

3. Drugi svjetski rat i početak Hladnog rata

Kroz razdoblje od 2.174 dana, Drugi svjetski rat je uvjerljivo najteži konflikt u povijesti čovječanstva, počevši od broja žrtava koji se iskazuje u milijunima pa sve do znatne ratne štete i propasti ekonomije i industrije mnogih država u svijetu. Od njemačke agresije na Poljsku 1939. s čime je Drugi svjetski rat otpočeo pa sve do bezuvjetne kapitulacije Japana 1945. Drugi svjetski rat je značajno obilježio 20. stoljeće (Gilbert, 2004: 1). Nuklearno naoružanje je jedan od faktora koji je značajno obilježio razdoblje ratovanja. Utrka u naoružanju koja se je odvijala prvenstveno između Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Sovjetskog Saveza (SSSR), no u manjem utjecaju i Istočne i Zapadne Njemačke, Francuske i Velike Britanije, predstavljala je globalnu opasnost. U sjeni naoružanja rodila su se dva nova pojma koja su objašnjavala ono što se događa ali možda i više, ono što svijetu tek dolazi. Amerikanci su prvotno krenuli koristiti novi izraz *deterrence* kojim su opisivali zastrašivanje protivnika u svrhu sprječavanja eskalacije sukoba i održavanja mira. Smatralo se da su prijetnje nuklearnim oružjem pokušaj zastrašivanja te da do njihova korištenja

¹ Međunarodni skup održan od 1814.-1815. nakon Napoleonovih poraza kako bi se uspostavila ravnoteža među velesilama te uspostavio i održavao mir (britannica.com, 2024).

² Sporazum o miru sklopljen 28. lipnja 1919. u Versaillesu dogovorile su Njemačka s jedne strane i sile Antante s druge nakon pobjede nad Centralnim silama, na čelu s Njemačkom, tijekom Prvog svjetskog rata (enciklopedija.hr, 2024).

³ Međunarodna organizacija osnovana nakon Prvog svjetskog rata, 1920. godine, kako bi se promovirao mir i suradnja među narodima te spriječio izbijanje budućih sukoba (Tsagourias, White, 2013: 16).

neće doći. Drugi pojam je eskalacija. Eskalacija je označavala kontinuirani porast angažmana u konfliktnim situacijama kako u lokalnim tako i drugim sukobima (Doddoli, Manlio, 2005: 7). Početkom kolovoza, točnije 6. kolovoza 1945. dolazi do vrhunca eskalacije; događaj koji je to označio je prva atomska bomba bačena na grad Hirošimu u Japanu. S obzirom da su sve ostale zemlje unutar Trojnog pakta kapitulirale, Japan koji je trpio teške poraze na kopnu je postajao sve svjesniji svog neuspjeha, prva atomska bomba je to potvrdila, no bacanjem druge atomske bombe na Nagasaki Japan je donio odluku o bezuvjetnoj kapitulaciji (Doddoli, Manlio, 2005: 9-11).

Druga atomska bomba je jedan od okidača razdoblja koje je uslijedilo nakon završetka Drugog svjetskog rata. Naime, nakon raskidanja Sovjetsko-japanskog pakta o neutralnosti⁴ Sovjetski Savez je objavio rat Japanu te započeo prve pomorske operacije. Nakon samo tri dana na Nagasaki je bačena druga atomska bomba. Upravo je ta druga atomska bomba postala prvim simbolom neprijateljstva SAD-a i SSSR-a. Bomba je označila pobjednika u nuklearnom naoružanju, državu koja predvodi vojnom snagom ali i šalje upozorenje SSSR-u za širenje ambicija, utjecaja i ideologija izvan svojih granica (Doddoli, Manlio, 2005: 151).

Završetkom Drugog svjetskog rata, geopolitička karta svijeta doživjela je dramatične promjene koje su oblikovale međunarodne odnose u predstojećim desetljećima. Ove promjene uključivale su stvaranje novih država, redefiniranje granica i aneksije teritorija, što je imalo dalekosežne posljedice. Podjela Njemačke na četiri okupacijske zone pod kontrolom Sjedinjenih Američkih Država, Sovjetskog Saveza, Velike Britanije i Francuske rezultirala je stvaranjem Zapadne Njemačke (Savezne Republike Njemačke) i Istočne Njemačke (Njemačke Demokratske Republike) 1949. godine. Berlin je također podijeljen na četiri sektora, što je kasnije kulminiralo izgradnjom Berlinskog zida 1961. godine. Poljska je doživjela značajne promjene granica, pomaknuta na zapad kako bi uključila dijelove Njemačke, dok su istočni teritoriji prepušteni Sovjetskom Savezu. Ova promjena granica bila je dogovorena na konferencijama u Teheranu⁵ i Potsdamu⁶. Litva, Latvija i Estonija anektirane su od strane Sovjetskog Saveza još 1940. godine,

⁴ Sporazum potpisan između Sovjetskog Saveza i Japana u travnju 1941. godine, koji je formalno proglasio neutralnost između dviju zemalja, sporazum je postao nevažeći nakon što je Sovjetski Savez napadnut od strane Japana u kolovozu 1945. godine, u posljednjim danima Drugog svjetskog rata (Doddoli, Manlio, 2005: 151).

⁵ Konferencija u Teheranu odnosi se na sastanak održan između 28. studenog i 1. prosinca 1943. godine, na kojemu su prisustvovali vođe Velike Britanije, SSSR-a i SAD-a, Winston Churchill, Josif V. Staljin i Franklin D. Roosevelt. Glavni cilj sastajanja bilo je planiranje strategije saveznika za finalnu pobjedu nad nacističkom Njemačkom u Drugom svjetskom ratu. Tijekom Konferencije diskutiralo se o raznim vojnim akcijama, uključujući invaziju na Normandiju, kao i o budućem uređenju Europe nakon rata. Ova Konferencija važna je i zbog činjenice što je predstavljala prvi susret "Velike Trojke" u kojem su sudjelovali državnici triju glavnih saveznika (enciklopedija.hr, 2024).

⁶ Održana od 17. srpnja do 2. kolovoza 1945., bila je sastanak lidera Velike Britanije, SSSR-a i SAD-a -

a njihova suverenost je vraćena nakon završetka Hladnog rata. Austrija je ponovno postala nezavisna država, ali je podijeljena na četiri okupacijske zone, te je tek 1955. godine ponovno ujedinjena postavši neutralna država. Italija je izgubila svoje kolonijalne teritorije u Africi i pretrpjela promjene granica s Jugoslavijom (Gilbert, 2004: 720-733).

Ove promjene bile su ključne za stabilizaciju poslijeratne Europe, ali su također postavile temelje za dugoročne napetosti. Ideološka podjela između kapitalističkog Zapada i komunističkog Istoka stvorila je dva suprotstavljena bloka, što je dovelo do Hladnog rata.

Hladni rat nije konvencionalno značenje rata koje ta riječ inače označava. Hladni rat je razdoblje intenzivnih političkih i vojnih napetosti između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, vrijeme iznimnih sukoba vrijednosti i ideologija dviju suprotstavljenih strana koje su progutale cijeli svijet.

Veliki utjecaj Hladni rat je imao i na Europu. Geopolitički promijenjena nakon Drugog svjetskog rata, Europa je za vrijeme Hladnog rata jasno bila podijeljena na dva bloka, istočni i zapadni (Painter, 2002: 11). Pod sovjetskim utjecajem našle su se zemlje Istočne Europe: Istočna Njemačka, Čehoslovačka, Litva, Latvija i Estonija, komunistički prosovjetski režimi su bili uspostavljeni i u Poljskoj, Bugarskoj i Rumunjskoj, a komunisti su došli na vlast u Jugoslaviji, Mađarskoj te Albaniji. Naime, i ove zemlje su uspostavile komunističke režime podržane od strane Moskve. SSSR ih je ponajviše koristio za ponovno stjecanje gospodarske, vojne i političke moći. S obzirom na znatno oslabljenu ekonomiju, jedine opcije koje su SSSR-u ostale bile su izrabljivanje zemalja Istočne Europe i vlastitog naroda u čijem je slučaju sav teret išao preko radničke klase (Painter, 2002: 30-32). SAD je bio svjestan oslabljenosti SSSR-a nakon Drugog svjetskog rata, no stanje unutar SSSR-a kao i agresivna politika širenja došli su do izražaja putem dugog telegrama⁷. Zahvaljujući telegramu, SAD je razvio taktiku kako spriječiti utjecaj i širenje komunizma na ostatak Europe. Kako bi spriječio aktivno širenje komunizma, SAD je na čelu s tadašnjim predsjednikom Harry S. Trumanom, promovirao Trumanovu doktrinu. Cilj doktrine bio je pružiti političku, vojnu i ekonomsku pomoć zemljama ugroženima od komunizma, osobito

Churchill/Attlee, Staljin i Truman - nakon Drugog svjetskog rata. Na njoj su raspravljali o budućnosti Njemačke i Europe, uključujući podjelu zemlje i Berlina na četiri zone okupacije, sudbinu ratnih zločinaca te obnovu Europe nakon rata. Konferencija je označila kraj savezničkog jedinstva iz rata i početak hladnog rata između SSSR-a i zapadnih saveznika (Doddoli, Manlio, 2005: 217).

⁷ Ključni dokument napisan 1946. godine od strane američkog diplomata Georgea F. Kennana, tadašnjeg zamjenika američkog veleposlanika u Sovjetskom Savezu. U telegramu, Kennan saopćava svoje stavove spram trenutnoga ekonomskog, političkog, vojnog i gospodarskog stanja SSSR-a nakon Drugog svjetskog rata (Painter, 2002: 32).

Grčkoj i Turskoj. Trumanova doktrina označila je početak aktivne američke politike zadržavanja sovjetskog utjecaja i širenja komunizma tijekom Hladnog rata. Ova doktrina postavila je temelje za američku vanjsku politiku i angažman u međunarodnim krizama u narednim desetljećima. Trumanova doktrina je zadobila veliku međunarodnu podršku na zapadu i pružila zajednički otpor komunizmu, ali je i očvrtnula SSSR koji je propagirao komunističku ideologiju (Painter, 2002: 34-35). Nakon Drugog svjetskog rata SAD je izašao kao velesila te najbolje stojeća država ekonomski i gospodarski. SAD je bio svjestan stanja u Europi te da je europskim državama neophodna pomoć. Kako bi spriječili daljnje širenje komunizma i utjecaj SSSR-a na zapadne države Europe SAD je kreirao plan pomoći nazvan Marshallov plan. Službeno nazvan Europski plan za obnovu i razvoj, bio je inicijativa koju je predložio američki državni tajnik George C. Marshall 1947. godine. Plan je imao za cilj financijski podržati obnovu Zapadne Europe nakon Drugog svjetskog rata. SAD je pružao znatnu financijsku pomoć i tehničku podršku zemljama pogođenima ratom, kako bi se stabilizirale njihove ekonomije i promovirala demokracija. Marshallov plan bio je ključni element u jačanju američkog utjecaja u Europi tijekom Hladnog rata pruživši temelj za gospodarski oporavak kontinenta (Painter, 2002: 36-39).

3.1. Ujedinjeni narodi

Mir u svijetu, a posebice na europskom kontinentu jest težnja stara od prvih ratova na tom području. Koliko su ratovi destruktivni pokazao je Prvi svjetski rat stoga ne čudi činjenica da su državni velesila već s početka Drugog svjetskog rata uočili potrebu za čvrstom i stabilnom međunarodnom organizacijom putem koje bi zajedničkim snagama radili na uspostavi i održavanju mira u svijetu. Organizacija koja je u duhu *Atlantske povelje* 1941. bila u nastanku nazvana je Ujedinjeni narodi, no kao i druge međunarodne organizacije i ova je imala svoju prethodnicu. Prije Ujedinjenih naroda, 1919. u međuratnom razdoblju, stvorena je organizacija Društvo naroda ili Liga naroda. S obzirom na neuspjeh Lige naroda, države su tražile poboljšani i unaprjeđeni mehanizam kolektivne sigurnosti i trajnog mira (Doddoli, Manlio, 2005: 223). Prvi začeci ideje o Ujedinjenim narodima nastali su zajedničkom deklaracijom nazvanom *Londonska deklaracija*. Potpisali su je predstavnici Velike Britanije, Belgije, Čehoslovačke, Grčke, Francuske, Jugoslavije, Luksemburga, Nizozemske, Norveške i Poljske. U Deklaraciji je tada dogovoreno: *Jedina istinska osnovica trajnog mira jest dobrovoljna suradnja slobodnih naroda u svijetu u*

kojem, oslobođeni prijetnje agresijom, svi mogu da uživaju ekonomsku i socijalnu sigurnost. (Doddoli, Manlio, 2005: 223). Nedugo nakon *Londonske deklaracije*, donesena je *Atlantska povelja*. U Povelji su određeni ratni ciljevi, ali i ideje o ustrojstvu i ulozi organizacije zadužene za mir u svijetu nakon završetka Drugog svjetskog rata. Do kraja 1941. *Atlantsku povelju* potpisalo je još 26 zemalja koje su 1. siječnja 1942. iznijele *Deklaraciju Ujedinjenih naroda* i time prihvatile koncept i ciljeve koji su zapisani u *Atlantskoj povelji*, a odnosili su se na pobjedu nad Silama Osovine i uspostavu mira u svijetu (Doddoli, Manlio, 2005: 224). Tijekom Drugog svjetskog rata ideja o Ujedinjenim narodima nastavila se razvijati. Prvotne ideje, uloge, djelovanje i oblikovanje razmjenjivali su međusobno Roosevelt i Churchill, dok su se ostali državnici u raspravu uključili na Teheranskoj konferenciji. Sredinom 1944. državnici SAD-a, SSSR-a, Kine i Velike Britanije usuglasili su se oko osnova nove međunarodne organizacije nazvane Ujedinjeni narodi. Na konferenciji, održanoj u veljači u Jalti 1945., sastali su se Staljin, Roosevelt i Churchill te dogovorili izvršno tijelo Ujedinjenih naroda pod nazivom Vijeće sigurnosti u kojemu bi velesile imale stalni položaj i osigurano pravo veta, što poznajemo i danas (Doddoli, Manlio, 2005: 227-230). Prva skupština (osnivačka) održana je u San Francisku 26. lipnja 1945. i na njoj je sudjelovalo 50 država svijeta, a Povelja UN-a službeno je potpisana 24. listopada 1945. Tada su Ujedinjeni narodi ustrojeni s dva najvažnija organa: Općom skupštinom kao središnjim tijelom te Vijećem sigurnosti, ali i nizom dodatnih agencija i organizacija unutar UN-a. Povelja se sastoji od niza načela i metoda, poput principa suvremene jednakosti, rješavanja nesuglasica miroljubivim putem, suzdržavanja od uporabe sile i slično (Doddoli, Manlio, 2005: 231-233).

4. Sjevernoatlantski savez

Ideja o uspostavi *Ugovora o sjevernoatlantskoj zajednici*, odnosno Sjevernoatlantskog saveza tj. NATO-a, niknula je iz nekoliko čimbenika koji su oblikovali geopolitičku sferu svijeta nakon Drugog svjetskog rata i za vrijeme Hladnog rata. Neki od čimbenika koji su imali znatan utjecaj bili su širenje komunizma na zemlje Istočne Europe, pokretanje Marshallovog plana i odbijanje istog od zemalja komunističkog bloka, Trumanova doktrina te Staljinove politike usmjerene protiv zapada. Sve navedeno, ali i činjenica da SAD napušta svoju politiku izolacionizma i održava intenzivniju suradnju s Europom, započetu u Drugom svjetskom ratu, bio je jasan put prema osnivanju zajedničke međunarodne organizacije i partnerstva između dva kontinenta.

Iako je ideja bila dobro prihvaćena, sam put nailazio je na povremene otpore. Prvotne ideje išle su u smjeru mogućeg pridruživanja SAD-a i Kanade Zapadnoj uniji, raspravljalo se o članstvu u Savezu kao i određivanju okvira djelovanja u slučaju ugroze sigurnosti zemalja članica. Osim promišljanja o djelovanju u slučaju sigurnosne ugroze zemalja članica Saveza, kao problem nametalo se pitanje obuhvaćenosti teritorija jer su se Sjedinjene Američke Države nastojale izmaknuti pritisku Francuske da u taj krug uđu i kolonijalni posjedi kao i pitanje daljnje ekspanzije (Vukadinović, i dr, 2007: 45-50). Usuglasivši sva pitanja, nastao je prvi savez vojnog i obrambenog karaktera odnosno kolektivne sigurnosti nazvan Sjevernoatlantski savez (NATO), osnovan 4. travnja 1949. Predsjednik SAD-a Truman bio je najveći pobornik osnivanja Saveza, primarno kao oblik iskazivanja snage i prisutnosti SAD-a u Europi koja je istovremeno imala za zadaću odvrćati prisutnost SSSR-a na tlu Europe, ali i pružiti sigurnost građanima Europe (Westad, 2017: 128-129). Samo djelovanje NATO-a može se pronaći u preambuli *Ugovora*. Za cilj je postavljeno osiguranje sigurnosti i slobode, osiguranje međusobne pomoći u situacijama sigurnosnih ugroza zemalja članica. U *Ugovoru* se rabi pojam *oružani napad* te on ima vrlo široku interpretaciju. U slučaju oružanog napada, države članice mogu individualno ili kolektivno prosuditi o potrebnim akcijama i mjerama, čak se okrenuti i oružanom sukobu u svrhu vraćanja i uspostavljanja mira i stabilnosti (Vukadinović, i dr, 2007: 57).

Prvo zasjedanje Sjevernoatlantskog vijeća odvijalo se 17. rujna 1949. te su na njemu osnovani Odbor za obranu i regionalni ogranci. U nadolazećem razdoblju NATO se razvijao postupno, tako je osnovano stalno Tajništvo, Financijski i gospodarski odbor kao i Odbor za vojnu industriju. Sama struktura NATO-a s vremenom je podilazila promjenama u okviru naziva i djelovanja odbora. Tako je primjerice Odbor za obranu ubrzo postao Vojni odbor (Vukadinović, i dr, 2007: 52).

Najviše tijelo NATO-a je Atlantsko, odnosno Ministarsko vijeće koje čine predstavnici ministara država članica. Također, tu je Vijeće kao najviši organ koji je odgovoran za međunarodne odnose država i njihovo ponašanje, Tajništvo te Vojni organi (Vukadinović, i dr, 2007: 58-60).

S obzirom na značajnu ulogu SAD-a u osnivanju i vođenju NATO-a, nije iznenađujuće da je NATO bio usko vezan uz američke strategije. Prva strategija NATO-a temeljila se na teoriji SAD-a vezanoj za globalni i totalni nuklearni rat. Uz tu teoriju, u strategiju je ušlo i vođenje konvencionalnog rata. Tim temeljnim odrednicama sastavljena je doktrina Sjevernoatlantskog saveza nazvana *mač i štit*⁸ (Vukadinović, i dr, 2007: 92-93).

⁸ Vojni pristup koji kombinira ofenzivne i defenzivne elemente. Mač simbolizira napadačke sposobnosti NATO-a

Svojim djelovanjem NATO je od forme vojnog saveza sve više preuzimao političku formu. Završetkom Hladnog rata i raspuštanjem *Varšavskog ugovora*⁹ NATO je djelovao kroz političke aspekte, prvenstveno promicanjem politike izgradnje demokracije, demokratskih vrijednosti i ljudskih prava i sloboda. Neki su smatrali da raspadom Sovjetskog Saveza prestaje direktna prijetnja zapadu, a samim time i potreba i uloga NATO-a. Drugi su težili političkom savezu, što se razlikovalo od temeljnog vojnog saveza, uz argumentiranje kako je politička jedinstvenost Europe falsificirana i kao takva neće dugo potrajati (Vukadinović, i dr, 2007: 92-139). Transformacija NATO-a temelji se na *Londonskoj deklaraciji*, donesenoj 6. srpnja 1990. U Londonu se raspravljalo o promjenama na području Europe te se poticalo da NATO radi na jačanju i poboljšanju političke komponente *Ugovora*. Nakon Londona, 1991. nastala je *Rimska deklaracija* koja je pokrenula strukturalne promjene¹⁰ te *Bruxelleska deklaracija*¹¹ 1994. Uz promjene koje su uslijedile na spomenutim deklaracijama, NATO se krenuo širiti na druge zemlje u Srednjoj i Jugoistočnoj Europi te na sjeveru kontinenta. Ekspanzija NATO-a može se podijeliti u četiri faze. Prva faza od 1989. do 1994. godine, druga faza od 1995. do 1999., treća od 1999. pa sve do takozvanog *velikog praska* 2004. i četvrta faza od 2004. do 2007. (Vukadinović, i dr, 2007: 161-187). Nakon 2007. NATO-u su se priključile sljedeće zemlje: 2008. Albanija i Hrvatska, 2017. Crna Gora, 2020. Sjeverna Makedonija, 2023. Finska te 2024. Švedska (nato.int, 2004).

4.1. NATO u 21. stoljeću

NATO je u prošlom stoljeću imao jednostavnu misiju, prema riječima glavnog tajnika Ujedinjenih naroda Lorda Ismaya, a to je: *keep the Soviet Union out, the Americans in, and the Germans down*. (Testoni, 2021: 8). Jedno od glavnih pitanja i problema s kojim se NATO susreće u 21. stoljeću je prepoznavanje različitih prijetnja u državama članicama. Za razliku od vremena u kojem je

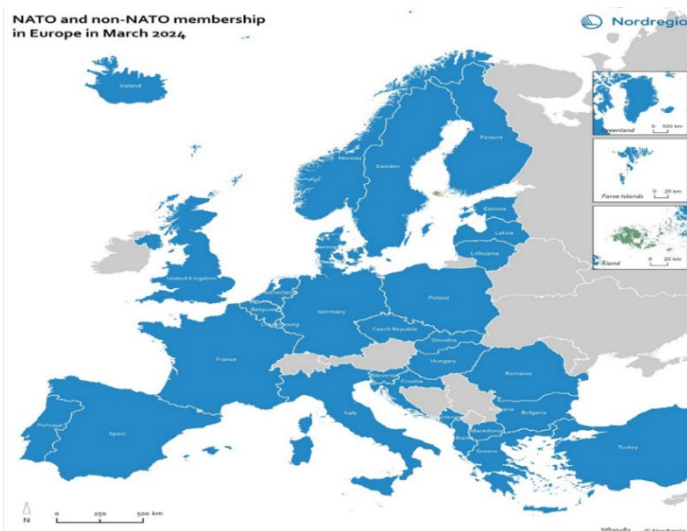
usmjerene na odvracanje protivnika i projektiranje sile. Štit predstavlja obrambene mjere koje štite članice NATO-a od napada, osiguravajući njihovu sigurnost i stabilnost. Ta strategija naglašava ravnotežu između spremnosti za napad i zaštite kako bi se održao mir i spriječila agresija (Vukadinović, i dr, 2007: 93).

⁹ Vojni savez sklopljen 1955. godine između Sovjetskog Saveza i nekoliko istočnoeuropskih zemalja. Osnovan je kao odgovor na osnivanje NATO-a. *Varšavski ugovor* je imao cilj koordinirati obranu i vojnu strategiju među članicama te osigurati sovjetsku kontrolu nad vojnim silama u istočnoj Europi. Savez je formalno raspušten 1991. godine, nakon završetka hladnog rata i pada komunističkih režima u istočnoj Europi (Vukadinović, i dr, 2007: 139).

¹⁰ Bolja suradnja s bivšim komunističkim zemljama u Europi, ali i SSSR-om te jačanje Sjevernoatlantskog vijeća za suradnju (Vukadinović, i dr, 2007: 163).

¹¹ Dozvoljeno je izvođenje operacija WEU i članicama Partnerstva za mir (Vukadinović, i dr, 2007: 163).

postojao samo konvencionalni sukob, danas postoje nuklearne opasnosti, kibernetički ratovi, hibridni sukobi pa NATO mora promotriti i odvagnuti o kakvim prijetnjama je riječ i odakle one dolaze (Testoni, 2021: 9-10). Prva dva velika izazova za NATO s kraja 20. i početka 21. stoljeća bili su Kosovo te teroristički napad na SAD 2001. Djelovanje NATO-a, iako većinski pod vodstvom SAD-a, sastojalo se od konsenzualnih odluka i partnerskog odnosa (Vukadinović, i dr, 2007: 246). Tijekom tog razdoblja, NATO se intenzivno posvetio modernizaciji i unapređenju svojih vojnih kapaciteta. Inicijative, kao što je Praška inicijativa o sposobnostima iz 2002. godine, bile su usmjerene na jačanje vojnih sposobnosti država članica kako bi one bile spremne za brze i učinkovite odgovore na nove sigurnosne prijetnje. Naglasak je bio na povećanju interoperabilnosti među vojskama članica, što je ključno za uspjeh zajedničkih operacija. Modernizacija je uključivala razvoj novih tehnologija, poboljšanje logističkih sustava i povećanje kapaciteta za brzo raspoređivanje trupa, što je sve bilo bitno za efikasno odgovaranje na prijetnje i izazove u dinamičnom sigurnosnom okruženju. Prva desetljeća 21. stoljeća bila su ključna za transformaciju i prilagodbu NATO-a novim sigurnosnim izazovima. Širenje članstva, odgovor na globalni terorizam, modernizacija vojnih kapaciteta i stabilizacija Zapadnog Balkana bili su glavni elementi djelovanja NATO-a u tom periodu. Navedene aktivnosti postavile su temelje za daljnji razvoj i prilagodbu Saveza u sve složenijem međunarodnom sigurnosnom okruženju (Vukadinović, i dr, 2007: 271-290).

Slika 1: Zemljovid s članicama NATO-a

Izvor: <https://nordregio.org/maps/nato-and-non-nato-membership-in-europe-in-2024/>

Pristupljeno 29. svibnja 2024.

5. Od ideje Europske vojske do europskih integracija

Uz rastuću prijetnju sovjetskog ekspanzionizma, ključni lideri Zapadne Europe promišljali su tijekom Hladnog rata o načinima osiguranja trajnog mira i sigurnosti na kontinentu. Jedna od ambicioznih inicijativa bila je ideja o osnivanju Europske vojske. Ta ideja, iako nikada nije realizirana u svojoj izvornoj formi, značajno je utjecala na kasniji razvoj europske integracije i sigurnosne politike. Ideja Europske vojske nije novi cilj Europske unije, naprotiv, Europska unija koju danas poznajemo svoje je temelje izgradila upravo na težnjama za osnivanjem zajedničke europske vojske. Po završetku Drugog svjetskog rata, Europa je bila iznemogla i znatno oštećena u raznim sektorima, od ekonomskog do vojnog. Zemlje Europe, osobito Francuska, Zapadna Njemačka i Velika Britanija, smatrale su iznimno važnim osigurati mir na europskom kontinentu koji je u zadnjih 40 godina pretrpio dva rata s katastrofalnim posljedicama. Veliku ulogu u osiguranju budućeg mira imao je odnos dviju zemalja, Francuske i Zapadne Njemačke (cvce.eu, 2016: 2-3). Zapadna Njemačka je nakon Drugog svjetskog rata bila razoružana te je njezina vojna struktura bila nepostojeća. Uzimajući u obzir prijetnju SSSR-a, širenje njegova utjecaja i komunističke ideologije velikom brzinom po Istočnoj Europi te utrku u naoružanju kojoj su se priključile i zemlje Europe, SAD je inzistirao na ponovnom naoružanju Zapadne Njemačke u svrhu jačanja obrane Europe. Francuska koje je pretrpjela znatne štete u dvama svjetskim ratovima, posebno od Njemačke, nije bila oduševljena planom SAD-a. Na skupštini Vijeća Europe, 1950., britanski premijer Winston Churchill, prvi puta u javnost iznosi ideju Europske vojske. Tom idejom Francuska je dobila opciju koja bi ujedno omogućila naoružavanje Zapadne Njemačke, ali i odgovarala francuskoj vladi i narodu jer ih je ideja o ponovnom naoružanju Zapadne Njemačke iznimno zabrinjavala. Uz tu činjenicu, treba uzeti u obzir da je i sam tadašnji premijer Francuske René Jean Plevén, godinu prije Churchillova govora, iznio ideju o zajedničkoj Europskoj vojsci (*The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, 1951: 37-38). Francuska je željela vratiti kontrolu, ali i moć koju je držala kao nekadašnja velesila te je stoga razvila dvije inicijative: *Schumanov plan* i *Plevenov plan*. *Plevenov plan* je bila ambiciozna inicijativa iz 1950-ih godina za stvaranje Europske obrambene zajednice (European Defence Community - EDC). Ta inicijativa bila je rješenje za geopolitičke tenzije Hladnog rata i strah od agresije Sovjetskog saveza na Zapadnu Europu. *Plevenov plan* nastojao je stvoriti zajedničku vojsku zapadnoeuropskih

zemalja koja bi bila integrirana na nadnacionalnoj razini, što bi omogućilo bolje koordinirane i učinkovite obrambene napore, ali bi istovremeno pružila Francuskoj zaštitu od ponovnog, četvrtog, napada Njemačke na Francusku. Plan je ponudio okvir za uključivanje njemačke vojske i oživljavanje vojne industrije pod kontroliranim uvjetima unutar zajedničke europske strukture. *Plevenov plan* vodio se idejom osnivanja multinacionalne vojske sastavljene od vojnih jedinica svake od zemalja članica Europske obrambene zajednice. Ta vojska bila bi podređena zajedničkom zapovjedništvu, čime bi se osigurala nadnacionalna kontrola i koordinacija. Takva struktura trebala je osigurati korištenje vojnih snaga u interesu cijele zajednice, a ne pojedinačnih država (Čehulić, 2006: 38). Cilj je bio, ukoliko se osnuje Europska vojska, da bude podložna političkoj instituciji zajednice europskih država. Nadležnost i uprava nad Europskom vojskom pripala bi ministru obrane koji bi imao istu ulogu kao ministri obrane unutar nacionalnih zemalja. Odgovarao bi Vijeću Europe, a biralo bi ga Vijeće sastavljeno od ministara svih država članica. Europska vojska bi prema tome bila i financirana iz zajedničkog proračuna, a svaka država članica bi bila dužna opskrbiti Europsku vojsku naoružanjem i drugim potrebnim sirovinama i sredstvima, za to bi direktno bio odgovoran nadležni ministar obrane Europske vojske (cvce.eu, 2016: 3-4). Sjedinjene Američke Države snažno su zagovarale europsku vojnu integraciju kao način osnaživanja zapadnog bloka protiv sovjetske prijetnje s istoka. Vlada SAD-a vršila je pritisak na europske saveznike kako bi usvojili *Plevenov plan*. Sporazum o osnivanju Europske obrambene zajednice potpisan je u Parizu 1952. godine. Zemlje potpisnice bile su Francuska, Zapadna Njemačka, Italija, Belgija, Nizozemska i Luksemburg. Sporazum je predviđao stvaranje zajedničkih vojnih struktura i institucija. Uz SAD, jedino je Italija u potpunosti prihvatila ideju vidjevši to kao domoljubni čin, ali i odvajanje od bivše fašističke slike Italije. Iako je sporazum potpisan, suočio se s ozbiljnim političkim izazovima u procesu ratifikacije, osobito u Francuskoj. Iako je početna ideja dolazila od same Francuske, francuski parlament bio je duboko podijeljen po pitanju suvereniteta i uključivanja Njemačke u europske obrambene strukture te je zbog toga 1954. odbio ratificirati sporazum o EDC-u. Odbijanje je uglavnom bilo rezultat političkih podjela, straha od gubitka suvereniteta i kontroverzija oko njemačkog rearmiranja. Iako EDC nikada nije realiziran, *Plevenov plan* postavio je temelje za buduće europske integracijske procese (Čehulić, 2006: 39-41).

5.1. Osnivanje Europske zajednice za ugljen i čelik

Vraćajući se na francuske inicijative, *Schumanov plan*, koji je prethodio *Plevenovom planu*, također se oslanjao na već spomenutu sigurnost i obranu, ali i zajedničku integraciju europskih zemalja. Idejni začetnik *Schumanovog plana* bio je Jean Monnet¹² koji je prepoznao potrebu za nadnacionalnim rješenjem kako bi se postigao trajni mir u Europi. Monnet je razvio ideju o stvaranju zajedničke organizacije koja bi kontrolirala proizvodnju ugljena i čelika, dvije industrije koje su bile temelj za vojnu proizvodnju. Inicijativa je proizašla iz Monnetove težnje za uspostavom Sjedinjenih Europskih Država, federacije po uzoru na Sjedinjene Američke Države. Početak tih težnji vidio je u integriranju industrije za proizvodnju čelika i ugljena, prvenstveno Francuske i Njemačke, ali i ostalih država Zapadne Europe. Monnetov prijedlog bio je usmjeren na smanjivanje konkurentnosti među nacionalnim vojnim industrijama koje su mogle potencijalno izazvati nove sukobe u budućnosti. Upravo je taj faktor, potencijalne Njemačke prijetnje, Monnet iskoristio kako bi pridobio podršku francuske vlade (Čehulić, 2006: 34-35). Monnet je svoj nacrt i ideju iznio Robertu Schumanu, tadašnjem francuskom ministru vanjskih poslova, koji je prepoznao važnost Monnetove ideje i odlučio je predstaviti prvo francuskoj vladi, zatim kancelaru Njemačke Konradu Adenauru te napokon europskoj javnosti. Schuman je bio svjestan kako se europske integracije neće dogoditi odjednom, no spajanje industrija ugljena i čelika i stavljanje pod zajednički nadzor nekom višem tijelu može biti prvi korak. Taj uspjeh je Jean Monnet vidio kao vlastitu europsku tihu revoluciju (Čehulić, 2006: 35-36). Kao kreator ideje, Jean Monnet je predvodio pregovore između zemalja Beneluxa, Francuske, SR Njemačke i Italije. Velika Britanija nije sudjelovala u pregovorima niti je smatrala plan valjanim. Tadašnji ministar obrane Manny Schinwell smatrao je inicijativu rizičnom. Stavljanje vojne industrije, sredstava i resursa u ruke zajednice čiji je član država koja je bila prvotni agresor u dva svjetska rata nije mu bilo prihvatljivo. *Europska šestorka* koja je sudjelovala u pregovorima također je iscrtavala buduću institucionalizaciju organizacije u nastanku. Predložena su tri glavna tijela: Visoka uprava kao glavno tijelo, Vijeće ministara kao nadzorno tijelo Visoke uprave te Arbitražni sud za potencijalne

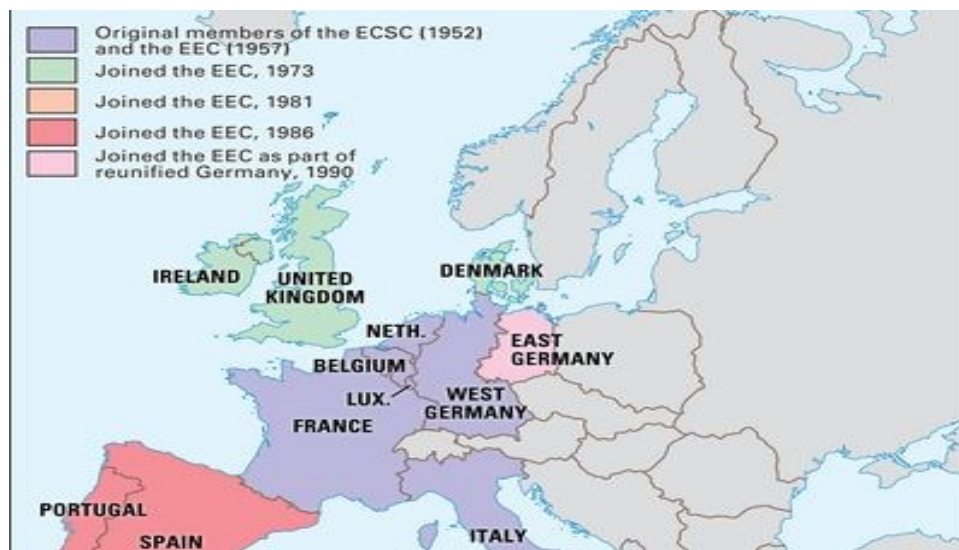
¹² Jean Monnet je radio na obnovi francuskog gospodarstva i modernizaciji Francuske nakon Drugog svjetskog rata. Njegove inicijative su nastale kritikom Vijeća Europe i Organizacije za europsku ekonomsku suradnju za koje je smatrao da nemaju jasne i čvrste vrijednosti koje bi ujedinile Europu (Čehulić, 2006: 34).

sporove. Pregovori su trajali gotovo godinu dana, no 18. travnja 1951. u Parizu potpisan je sporazum kojeg je ratificiralo šest zemalja te je stvorena nova organizacija – Europska zajednica za ugljen i čelik. Na čelo Visoke uprave stavljen je kreator same ideje, Jean Monnet (Čehulić, 2006: 36-38).

5.2. Od Europske političke zajednice do Europske ekonomske zajednice

Nakon uspješnog osnivanja Europske zajednice za ugljen i čelik, državnicima zemalja koje su pokrenule novu međunarodnu organizaciju radili su na novom političkom planu jačanja europskog savezništva. Među najistaknutijim idejama bila je ideja Paula Henrija Spaaka koji je ujedno bio i prvi predsjednik Skupštine Vijeća Europe. Projekt koji je Spaak predstavio zajedno s Monnetom bila je Europska politička zajednica kao krovna institucija koja bi spojila Europsku zajednicu za ugljen i čelik i Europsku obrambenu zajednicu. Drugu ideju predstavila je Velika Britanija, država koja nije bila u krugu *europske šestorke* koja je osnovala Europsku zajednicu za ugljen i čelik. Prijedlog britanskog ministra vanjskih poslova Edena bio je uključivanje Europske zajednice za ugljen i čelik, Europske obrambene zajednice kao i SAD-a, Kanade te Velike Britanije zajedno s Commonwealthom u Europsko vijeće. Tim planom bi si Velika Britanija osigurala veći utjecaj nad nadnacionalnim organizacijama *europske šestorke*, iako nije država članica, te bi istovremeno održala svoju suverenost i blisku suradnju sa SAD-om, ali i naklonost američkoj politici. Treća opcija je stvaranje supranacionalne Europe, a ideja je došla iz redova *europske šestorke*, predvođena Schumanom i Adenaurom (Čehulić, 2006: 42-43). Ni jedna od triju opcija koje su bile javno izložene nije zaživjela, isto kao i vojna opcija Europske obrambene zajednice koja je na kraju doživjela pad. Od tri sfere ujedinjenja Europe, političkog, vojnog i ekonomskog, jedino je ekonomski faktor zahvaljujući Europskoj zajednici za ugljen i čelik zaživio i uspio se održati. Godinama poslije, upravo zahvaljujući EZUČ-u, Europa se uspjela obnoviti te je na određenim poljima, poput ekonomije i gospodarstva, porasla i uhvatila tempo sa SAD-om. Ključni trenutak dogodio se u lipnju 1955. godine na konferenciji u Messini u Italiji. Ministri vanjskih poslova šest zemalja članica EZUČ-a sastali su se kako bi razgovarali o budućim koracima prema daljnjoj ekonomskoj integraciji. Na konferenciji je odlučeno da se formira odbor pod vodstvom belgijskog ministra vanjskih poslova Spaaka, koji će pripremiti izvješće o mogućnostima daljnje integracije. Vidjevši poboljšanja ostvarena savezom šest europskih zemalja, smatralo se da na isti način treba

raditi kako bi došlo do daljnjeg financijsko-ekonomskog poboljšanja. Spaakovo izvješće, dovršeno 1956. godine, preporučilo je stvaranje zajedničkog tržišta i suradnju u atomskom sektoru (Čehulić, 2006: 44). Pregovori o osnivanju Europske ekonomske zajednice (EEZ) i Europske zajednice za atomsku energiju (EURATOM) započeli su u srpnju 1956. godine u Interlakenu u Švicarskoj, a zatim su nastavljeni u Bruxellesu. Pregovori su se sastojali od tehničkih pitanja, ali i pitanja carine, kvota i zajedničkih pravila te su ujedno zahtijevali političku volju za prijenos suvereniteta na nadnacionalna tijela. *Europska šestorka* 1957. u Rimu je potpisala *Rimski ugovor* čime je stvorena Europska ekonomska zajednica i Europska zajednica za atomsku energiju (Toepke, 1981: 640-641). Do 1973. EEZ se proširila na još tri zemlje: Dansku, Irsku i Ujedinjeno kraljevstvo, a zatim do kraja Hladnog rata i na Grčku 1981. te Španjolsku i Portugal 1986. (britannica.com, 2024.).

Slika 2: Europska ekonomska zajednica 1990.

Izvor: <https://www.britannica.com/topic/European-Community-European-economic-association> Pristupljeno: 30. svibnja 2024.

5.3. Zapadnoeuropska unija

Nakon neuspjeha Europske obrambene organizacije, zapadnoeuropske zemlje tražile su alternativne načine za integraciju Zapadne Njemačke u europski obrambeni sustav. Pregovori su se odvijali u nekoliko smjerova. Razgovaralo se o ujedinjenu DR Njemačke i SR Njemačke, što je ujedno i poticao SSSR zalažući se za jednak tretman Istočne i Zapadne Njemačke, a na što zapadni

saveznici nisu pristali. Francuska je, iako nezadovoljna težnjom SAD-a za uključivanjem Zapadne Njemačke u NATO i njezino ponovno naoružavanje, bila svjesna da nakon potpisivanja ugovora o neostvorenoj Europskoj obrambenoj organizaciji, više nije bilo pitanje hoće li i kada Njemačka pristupiti zajedničkom savezu, nego kako će se to pristupanje odviti. S obzirom da Francuska nije više držala status velesile kakav je imala prije rata te nije mogla u značajnoj mjeri utjecati na nove geopolitičke okolnosti na prostoru Europe, jedina je preostala opcija bila prihvatiti plan SAD-a (Čehulić, 2006: 56-57). Inicijativa koju su formirale Sjedinjene Američke Države i saveznici odnosila se na prethodni *Bruxelleski ugovor* koji su odlučili revitalizirati osnivanjem Zapadnoeuropske unije. U nju su uključili, uz zemlje potpisnice *Bruxelleskog ugovora*, Italiju i Zapadnu Njemačku. Rezultat tih napora bio je *Pariški sporazum*, potpisan u listopadu 1954. godine, te je tako službeno osnovana Zapadnoeuropska unija. Uz pridruživanje Zapadnoeuropskoj uniji, Zapadna Njemačka je 1955. službeno postala i članica NATO-a čime je njezino naoružanje stavljeno pod nadzor. Zapadnoj Njemačkoj je dozvoljeno sastavljanje vojske u razmjeru od 500 do 520 tisuća vojnika te je, inzistiranjem Francuske, Velike Britanije, SAD-a i Kanade, morala ostaviti svoje vojne snage na prostoru Zapadne Njemačke. Zapadna Njemačka se odrekla proizvodnje nuklearnog, biološkog te kemijskog naoružanja. Ulaskom Zapadne Njemačke u NATO te prethodno u Zapadnoeuropsku uniju 1954., SSSR je reagirao primanjem Istočne Njemačke u Varšavski pakt 1956. te je time ujedinjenje bilo sve dalje, a odnosi između dva bloka sve oštriji. Socijalni i kulturni elementi *Ugovora* iz Bruxellesa preneseni su na Vijeće Europe kako bi se izbjeglo preklapanje zaduženja. Zbog svega navedenoga, Zapadnoeuropska unija je bila marginalizirana te gotovo potpuno neaktivna (Čehulić, 2006: 58). U sljedeća tri desetljeća Zapadnoeuropska unija nije imala vojnu dominaciju na kontinentu zbog postojanja NATO-a, a također ni političku ni ekonomsku zbog postojanja i uspješnog razvijanja Europske ekonomske zajednice koja je 1967. spajanjem Europske ekonomske zajednice i Europske zajednice za ugljen i čelik postala Europska zajednica (cvce.eu, 2016: 2). Godine 1984. u Rimu, Francuska i Zapadna Njemačka održale su sastanak ministara vanjskih poslova i ministara obrane s ciljem oživljavanja Zapadnoeuropske unije. Odlučeno je da WEU preuzme aktivniju ulogu u europskim sigurnosnim pitanjima, uključujući zajedničke vojne vježbe, razmjenu informacija i razvoj zajedničkih obrambenih politika. Dodatno, za cilj je postavljeno i uspostavljanje bliže suradnje s NATO-om kako bi se osigurala komplementarnost i zajedništvo dviju organizacija, izbjegavajući dodatni napor. Tijekom 1980-ih, pojačane su napetosti između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog

Saveza te su se, shodno pojačanim tenzijama, pojavile inicijative za jačanje europske integracije i suradnje, kako ekonomske tako i sigurnosne. Revitalizacija WEU-a i zaoštreni odnosi dva bloka doveli su do Platforme o europskim sigurnosnim interesima. Sastanak je održan s ciljem formalizacije i javnog objavljivanja dogovorenih smjernica i ciljeva. Ministri vanjskih poslova i obrane zemalja članica WEU-a službeno su predstavili dokument, ističući važnost zajedničkog pristupa sigurnosnim izazovima. Suradnja između NATO-a i WEU-a, ali i UN-a postala je aktivnija te je WEU sudjelovao na operacijama poput uklanjanja mina u Perzijskom zaljevu¹³ od 1987. do 1988. i oslobođenja Kuvajta¹⁴ od 1990. do 1991. (Čehulić, 2006: 94-98).

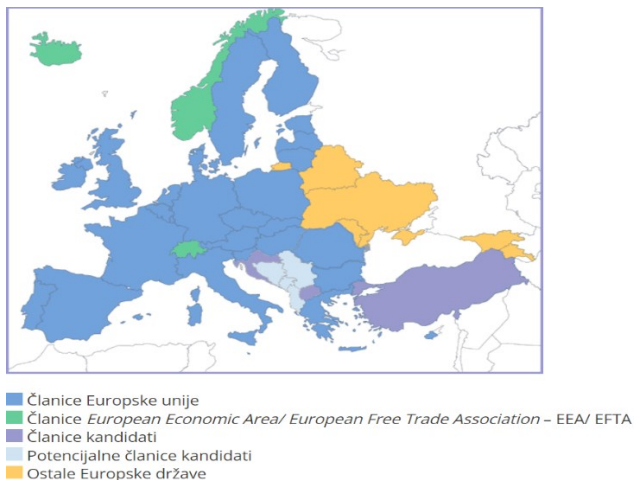
5.4. Osnivanje Europske unije

Mnogi stručnjaci su se bavili genezom europskih integracija te iako se danas na cijeli proces gleda kao na ujedinjenje Europe, važno je uzeti u obzir faktore koji su doveli do ujedinjenja. Od *Bruxelleskog ugovora* i Europske zajednice za ugljen i čelik pa sve do Europske zajednice i u konačnici Europske unije, svaka od tih integracija bila je u svjetlu svjetskih geopolitičkih događaja, ponajviše hladnoratovske situacije i prijetnje s istoka od SSSR-a. Poslijeratni događaji bili su jedan od faktora pokretača za osnivanje međunarodnih organizacija na tlu Europe pa je tako i pad Berlinskog zida te ujedinjenje Njemačke faktor koji je dijelom utjecao na proces daljnjih europskih integracija i stvaranje nove organizacije - Europske unije (Magnette, 2013: 38). Ključni korak prema daljnjim integracijama i osnivanju Europske unije bilo je potpisivanje *Maastrichtskog ugovora*, 7. veljače 1992. godine, koji je stupio na snagu 1. studenog 1993. Taj ugovor transformirao je Europsku zajednicu u Europsku uniju i proširio suradnju na područja vanjske politike, unutarnjih poslova i pravosuđa. *Ugovor* je predstavljen na samitu u Maastrichtu, gdje su vođe država članica dogovorile ključne reforme i ciljeve. Pregovori koji su prethodili potpisivanju *Ugovora* bili su intenzivni i složeni, uključujući široki raspon tema od ekonomskih do političkih pitanja. Uslijedila je ratifikacija *Ugovora* u svim zemljama članicama, a to je uključivalo referendume u nekim zemljama. Na primjer, danski građani su na prvom referendumu odbili

¹³ Dana 20. kolovoza 1987. vrh WEU-a donosi odluku o pridruživanju pomorskih snaga francuskim i britanskim minolovcima u svrhu efikasnijeg i bržeg saniranja međunarodnih voda od eksplozivnih naprava koje su rezultat iransko-iračkog rata. Minirani zaljev je onemogućavao dopremanje nafte Europi, a to je izazivalo veliki problem i utjecalo na uključivanje WEU-a (Čehulić, 2006: 96).

¹⁴ Agresija Iraka na Kuvajt, jedna od strategija WEU-a bila je pomorska blokada (Čehulić, 2006: 98).

Maastrichtski ugovor, ali su ga prihvatili nakon određenih izmjena i novih pregovora. Taj ugovor je postavio temelje za uvođenje eura, zajedničke valute koja je službeno uvedena 1999. godine. *Maastrichtski ugovor* uveo je koncept građanstva Europske unije, dajući građanima prava kao što su sloboda kretanja i boravka, pravo na glasovanje i kandidiranje na lokalnim izborima u drugim zemljama članicama te diplomatsku zaštitu u inozemstvu. WEU je bila ključna u oblikovanju europske sigurnosne politike tijekom pregovora o osnivanju Europske unije. Pregovori koji su doveli do *Maastrichtskog ugovora* uključivali su i rasprave o ulozi WEU-a u budućoj europskoj sigurnosnoj strukturi. *Ugovor* je priznao WEU kao *integralni dio razvoja Europske unije*, omogućujući suradnju između dviju organizacija i integraciju WEU-ovih funkcija u Europskoj uniji. WEU i EU razvile su suradnički odnos, posebno u kontekstu Zajedničke vanjske i sigurnosne politike (ZVSP) EU. WEU je služio kao okvir za vojne misije i obrambene inicijative koje su se provodile pod okriljem EU. Tijekom 1990-ih i početkom 2000-ih, mnoge funkcije i odgovornosti WEU-a postupno su prenesene na EU. *Amsterdamski ugovor*¹⁵(1997.) i *Ugovor iz Nice*¹⁶ (2001.) dodatno su ojačali tu integraciju, omogućujući EU da preuzme vodeću ulogu u sigurnosnoj i obrambenoj politici (Čehulić, 2006: 113-116).

Slika 3: Države članice Europske unije 2006.

Izvor: <https://www.europe.hr/politicka-karta-europe/> Pristupljeno 31. svibnja 2024.

¹⁵ Napravljene izmjene u *Ugovoru o Europskoj uniji* (europarl.europa.eu, 2024).

¹⁶ Cilj *Ugovora iz Nice* bio je reorganizirati institucionalni okvir Europske unije kako bi se pripremila za izazove proširenja. *Ugovorom iz Nice* ovlasti Europskog parlamenta u zakonodavstvu i nadzoru su pojačane, dok su područja u kojima se odluke donose kvalificiranom većinom u Vijeću proširena (europarl.europa.eu, 2024).

6. Sigurnosna i obrambena politika Europske unije

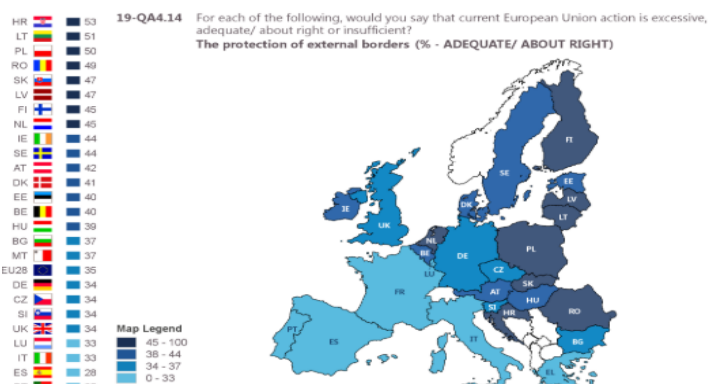
Sigurnosna politika Europske unije prošla je dug put od svojih početaka kao *mekša* dimenzija europske integracije. Od početaka kada je sigurnosna os bila najvažnija u vremenu nestabilnosti nakon Drugog svjetskog rata i za vrijeme Hladnog rata preko klasične faze europske integracije, koja se fokusirala na ekonomske i političke aspekte, do kasnijih razdoblja koja su ponovno prepoznala potrebu za aktivnijim sudjelovanjem Europske unije u sigurnosnim pitanjima. To je bila na primjer kriza na Balkanu tijekom 1990-ih i 2000-ih u nizu ratova na području bivše Jugoslavije te ruka aneksija ukrajinskog poluotoka Krima 2014., pa sve do trenutne ruske agresije na cijelu Ukrajinu. U skladu s tim, različite inicijative i ugovori, poput *Amsterdamskog ugovora* i *Ugovora iz Nice*, doprinijeli su jačanju sigurnosne dimenzije Europske unije.

Sigurnosna i obrambena politika unutar Europske unije primarno je u nadležnosti država članica. Međutim, *Lisabonski ugovor* također predviđa razvoj zajedničke sigurnosne i obrambene politike koja bi mogla postupno dovesti do uspostave Europske obrambene unije. Od 2016. godine postignut je značajan napredak u tom smjeru, s mnogobrojnim sigurnosnim i obrambenim inicijativama koje su predložene i provedene tijekom mandata Europske komisije i Europskoga parlamenta od 2014. do 2019. godine (europarl.europa.eu, 2019: 1).

Ideja o Europskoj uniji koja ima značajnu ulogu u sigurnosti i obrani postala je sve popularnija među građanima Europske unije. Krize u istočnim i južnim susjednim regijama Europske unije, poput aneksije Krima i sukoba na Bliskom istoku, povećale su osjećaj nesigurnosti, potičući zahtjeve da Europska unija poduzme odlučnije korake. Nakon odluke Vijeća iz 2013. godine, a posebice nakon pokretanja Globalne strategije Europske unije 2016. godine, Europska unija nastoji odgovoriti na navedene zahtjeve, primarno provodeći odredbe *Lisabonskog ugovora*. Posljednjih je godina Europska unija započela s provedbom izraženijih inicijativa u području sigurnosti i obrane, uključujući stalnu strukturiranu suradnju (PESCO), Europski akcijski plan za obranu koji se sastoji od novog obrambenog fonda za financiranje istraživanja i razvijanja vojnih kapaciteta Europske unije, poboljšanu suradnju s NATO-om, plan za unaprjeđenje vojne mobilnosti unutar i između zemalja Europske unije te reviziju financiranja svojih civilnih i vojnih misija kako bi ih učinili učinkovitijima (europarl.europa.eu, 2019: 1-2). Pitanja vezana za sigurnost i obranu uz suradnju država uvijek su bila vrlo izazovna tijekom rasprava. Temelji sadašnjega obrambenog okvira postavljeni su *Ugovorom iz Maastrichta* 1993. godine s uvođenjem strukture stupova te

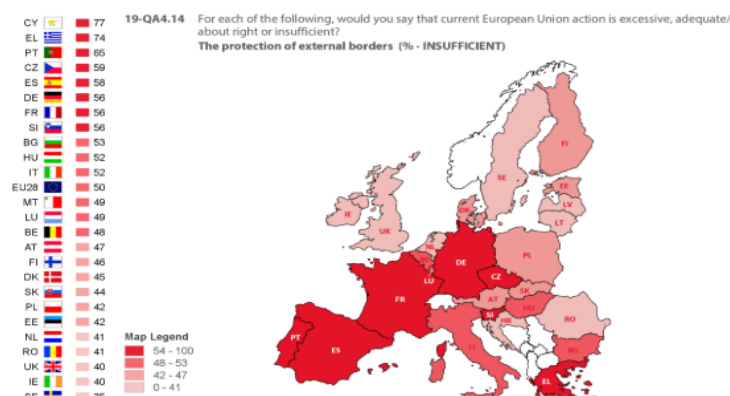
dodatno ojačani *Ugovorom iz Amsterdama* 1998. godine. On je kodificirao nove strukture i zadatke za zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku (CFSP), uključujući uspostavu funkcije visokog predstavnika za vanjske poslove i sigurnosnu politiku/potpredsjednika Komisije (HR/VP). Članak 17. *Ugovora o Europskoj uniji* iz vremena *Amsterdamskog ugovora* predviđao je da *zajednička vanjska i sigurnosna politika uključuje sva pitanja vezana uz sigurnost Unije, uključujući postupno oblikovanje zajedničke obrambene politike* te je integrirao Petersberške zadaće¹⁷. Najvažnije obrambene promjene uvedene *Ugovorom iz Lisabona* obuhvaćaju stvaranje okvira za stalnu strukturiranu suradnju, uvođenje klauzula o međusobnoj pomoći i solidarnosti, poboljšanu suradnju i proširenje Petersberških zadaća. Ugovor također nalaže da Europska obrambena agencija (EDA) mora redovito procjenjivati doprinose država članica. Unatoč stalnim reformama, obrambena suradnja ostaje primarno u nadležnosti pojedinih država članica (europarl.europa.eu, 2019: 4).

Usporedne ankete Eurobarometra o percepcijama i očekivanjima građana, provedene za Europski parlament 2016. i 2018. godine, pokazale su povećanje udjela građana Europske unije koji žele da Europska unija više djeluje u području sigurnosne i obrambene politike, s 66 % u 2016. na 68 % u 2018. godini. U usporedbi s drugim politikama, razlike u stavovima među građanima država članica bile su relativno male, s podrškom za veću intervenciju Europske unije koja je prelazila (ili bila jednaka) 50 % u svim državama članicama (europarl.europa.eu, 2019: 2).

Slika 4: Zadovoljstvo država članica zaštitom vanjskih granica EU

Izvor: https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/heard/eurobarometer/2018/delivering_on_europe_citizens_views_on_current_and_future_eu_action/report.pdf Pristupljeno 31. svibnja 2024.

Slika 5: Nezadovoljstvo država članica zaštitom vanjskih granica EU

Izvor: https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/heard/eurobarometer/2018/delivering_on_europe_citizens_views_on_current_and_future_eu_action/report.pdf Pristupljeno 31. svibnja 2024.

¹⁷ Prvi put su konkretno određena područja za koje je WEU odgovorna, poput humanitarnih operacija, očuvanja mira i upravljanja krizama (Čehulić, 2006: 116).

6.1. WEU kao temelj za CFSP

Godinu prije uspostave Europske unije, Vijeće ministara je u Parizu razgovaralo o novom svjetskom poretku te o ulozi WEU-a na međunarodnoj sceni koja oblikuje novu geopolitiku Europe. Vrh WEU-a složio se oko trostruke komponente europske sigurnosti. Smatrali su da sigurnost treba podijeliti na tri razine: europsku, paneuropsku te atlantsku. Za prvu razinu zadužena je WEU, paneuropska razina se temeljila na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji te je treća razina vezana uz djelovanje NATO-a. Jedina od tadašnjih glavnih odrednica za WEU bila je da WEU bude spojnicom između postojećih i nadolazećih europskih integracija sa Sjevernoatlantskim savezom kao jedina vojno-obrambena organizacija na području Europe.

Kasnije te iste godine, na sastanku u Luxembourggu odlučilo se da WEU treba biti organizacija koja bi blisko surađivala s Europskom unijom o kojoj se tada pregovaralo. Ujedno je odlučeno da je WEU zadužena za sva sigurnosno-obrambena pitanja i politiku Europe. To je WEU-u omogućilo konkretniju i važniju ulogu unutar novog svjetskog poretka (Čehulić, 2006: 109-112). Uloga WEU-a kao glavne sigurnosno-obrambene organizacije pala je u drugi plan osnivanjem Europske unije. *Ugovor iz Maastrichta*, kojim je EU oformljena, planirao je provesti zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku (CFSP) Unije putem koje bi se uspostavila i zajednička obrambena politika te u daljnjem djelovanju EU uspostavile bi se i zajedničke obrambene snage, Europska vojska (Čehulić, 2006: 113).

Zajednička vanjska i sigurnosna politika tj. CFSP (ZVSP) u početku nasljeđuje EPC¹⁸. Ciljevi koji su određeni unutar CFSP-a bili su orijentirani prema jačanju europske, ali internacionalne sigurnosti, očuvanju mira, promicanju suradnje Europske unije s ostatkom svijeta te načelo na kojemu su sve zapadne zemlje počivale nakon Drugog svjetskog rata - širenju i očuvanju demokracije. CFSP-u bi u tome pomagao WEU kao organizacija koja bi te ciljeve provodila, ali i s kojom bi se Europska unija konzultirala oko navedenih područja. Iako Europska unija nije formirala svoje obrambene snage, nego odabrala opciju oslanjanja i suradnje s WEU-om i NATO-om, sam čin formiranja CFSP-a produbio je europske integracije. Tijekom 9. i 10. prosinca 1991. potpisane su dvije deklaracije. Prvom je deklaracijom WEU predstavio kontinuirani razvoj organizacije kao obrambene komponente EU-a čime se uloga WEU-a unutar EU-a trebala povećati

¹⁸ Europska politička kooperacija, sigurnosno-obrambena institucija unutar Europske zajednice (Čehulić, 2006: 113).

te potencijalno dovesti i do zajedničke obrane. Druga deklaracija odnosila se na države članice EU-a. WEU je pozvao države članice koje ujedno nisu članice WEU-a da se pridruže obrambenoj organizaciji ili odaberu status promatrača. Popratno su dogovorene i mjere kojima je WEU osigurao predstavnika na sastancima EU-a vezanim uz sigurnosna¹⁹ pitanja te je produbljena suradnja s NATO savezom. Kao rezultat novih mjera i dviju deklaracija, WEU je premjestio svoje sjedište u belgijski glavni grad Bruxelles (Čehulić, 2006: 113-115).

Smatralo se da je, unatoč svim pokušajima uključivanja WEU-a u EU i NATO, WEU ipak ostao organizacija iz sjene do *Deklaracije iz Petersburga*. Ipak, bio je temelj za izgradnju CFSP-a i most između EU-a i NATO-a pri formiranju adekvatne poslijehladnoratovske sigurnosne strukture Europe. Nakon *Deklaracije iz Petersburga*, WEU je sudjelovao u krizama na području jugoistočne Europe uslijed raspada Socijalističke i Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). WEU je bio uključen u operaciju SHARP GUARD, akciju kontrole provedbe ekonomskih sankcija, akciju provedbe civilnog dijela *Daytonskog sporazuma* te krize u Albaniji. Uključivanje WEU-a pokazalo je nespremnost i neadekvatno funkcioniranje WEU-a. Tijekom akcija i kriza WEU nije sudjelovao sa svim svojim članicama niti su u većini operacija države članice uspjele doći do dogovora o postupanju pri slanju snaga WEU-a. Jedan primjer je kriza u Albaniji gdje se zbog nemogućnosti dogovora dio država odvojilo te djelovalo pod nazivom *coalition of the willing*²⁰. Uz lošu koordinaciju država članica, također nije bilo jedinstvenog zapovjedništva te su sredstva i oprema koje su bile korištene bile NATO-ove jer WEU nije imao dostatne resurse. Prilikom donošenju odluka problem su stvarale i neutralne zemlje, Austrija, Finska i Švedska, kočeci operacije i usuglašavanje po pitanju sigurnosno-obrambenih politika. (Čehulić, 2006: 117-119).

U Amsterdamu, 1997. godine, države članice EU-a odlučile su ojačati institucionalne veze s WEU-om uspostavljajući službeno zajedničku obrambenu i sigurnosnu politiku te obrambene snage koje bi istu politiku provodile. Uloga WEU-a bila bi uspostavljanje sigurnosnih mehanizama te razvijanje vojnih sposobnosti obrambenih snaga, no sve doneseno u dokumentu s Amsterdamskog sastanka, nazvanog Agenda 2000. ostalo je samo na papiru. Razlog tome može se pronaći u izostanku jedinstvenog sigurnosnog i obrambenog identiteta Europljana (ESDI) koji je svoje začetke imao još 1973. u *Sporazumu iz Maastrichta*. Sporazum nije zaživio, djelomično zbog manjka političke usuglašenosti i želje za financiranjem zajedničke obrambene infrastrukture, ali

¹⁹ Zabrana uvoza oružja na Jadranu (Čehulić, 2006: 117).

²⁰ Države koje su sudjelovale u odgovoru na krizu u Albaniji bile su Španjolska, Turska, Rumunjska, Grčka, Italija, Francuska te manjim dijelom Austrija (118-119).

dijelom i zbog već ustaljenog neslaganja među državama članicama (Čehulić, 2006: 121-122). Postupnim jačanjem sigurnosne i obrambene uloge Europske unije, uloga WEU-a postala je sve manje relevantna. Britansko-francuski sastanak u St. Malou, održan u prosincu 1998. godine, bio je prekretnicom u razvoju europske sigurnosne i obrambene politike. Na tom su se sastanku Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska, kao dvije ključne europske vojne sile, dogovorile o potrebi jačanja europskih obrambenih kapaciteta. Navedeni događaj postavio je temelje za buduće inicijative unutar Europske unije u području sigurnosti i obrane. Sastanak u St. Malou održan je 3. i 4. prosinca 1998. godine. Britanski premijer Tony Blair i francuski predsjednik Jacques Chirac sastali su se kako bi raspravili o budućnosti europske sigurnosne i obrambene politike. Dogovoreno je da Europska unija mora imati kapacitet za autonomno djelovanje na međunarodne krize. To uključuje mogućnost planiranja i provođenja vojnih operacija ondje gdje NATO nije angažiran kao cjelina te je nužno razviti odgovarajuće vojne sposobnosti i resurse unutar Europske unije kako bi se podržale autonomne operacije. Naglašena je potreba za razvojem odgovarajućih institucionalnih struktura unutar Europske unije koje bi omogućile učinkovitije donošenje odluka i koordinaciju u području sigurnosti i obrane. Sastanak je izravno doveo do uspostave ESDP-a, kasnije preimenovan u Zajedničku sigurnosnu i obrambenu politiku. Ona je omogućila Europskoj uniji da razvije vlastite vojne kapacitete i provodi operacije izvan svojih granica (Čehulić, 2006: 136-138). Nakon sastanka u St. Malou, proces prijenosa ovlasti s WEU-a na Europsku uniju postupno se intenzivirao. Shodno sve manjoj ulozi WEU-a i potpunom preuzimanju brige Europske unije o sigurnosti Europe, u ožujku 2010. godine države članice WEU-a formalno su odlučile raspustiti organizaciju. Ta je odluka stupila na snagu dana 30. lipnja 2011. godine, čime je WEU nakon pedeset i sedam godina službeno prestala postojati (Britannica.com, 2024).

6.2. Europski vojni odbor (EUMC) i Vojna planirana i provedbena sposobnost (MPCC)

Europski vojni odbor (EUMC) je tijelo osnovano u sklopu Zajedničke vanjske i sigurnosne politike Europske unije. Njegovo osnivanje datira iz 1999. godine, istovremeno s uspostavom Zajedničke politike, što je rezultiralo uvođenjem vojnog aspekta u europske sigurnosne napore. EUMC čine načelnici glavnih stožera država članica Europske unije, kao i generalni direktor vojne službe Europske unije (EUMS). To tijelo predstavlja ključnu ulogu u pružanju vojnog savjeta te podrške

visokom predstavniku Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku (VP/HR) u vojnim pitanjima. EUMC ima širok spektar funkcija i odgovornosti. Na primjer, sudjelovanje u definiranju vojnih potreba i prioriteta EU-a, procjenu operativnih mogućnosti i spremnosti te koordinaciju vojnih aktivnosti i operacija EU-a. To tijelo pruža stručno vojno mišljenje i savjete koji pomažu u donošenju informiranih odluka o vojnim pitanjima u kontekstu ZVSP-a.

Uloga EUMC-a nije samo tehnička, nego ima važnu i političku ulogu. Njegovim aktivnostima, EUMC pomaže u promicanju međunarodne suradnje država članica EU-a u području vojne obrane, osnaživanju kohezije i koordinacije među europskim vojnim snagama te promicanju zajedničkih ciljeva i vrijednosti EU-a u području sigurnosti i obrane (Zabel, 2011: 17-19).

U studenom 2016., doneseni su zaključci Vijeća o provedbi Unijine Globalne strategije za vanjsku i sigurnosnu politiku (EUGS) koji su pozvali na stvaranje stalne operativne sposobnosti planiranja i provedbe na strateškoj razini za vojne misije koje nisu izvršne. Takva nova struktura, nazvana Vojna sposobnost planiranja i provedbe (MPCC), formalno je osnovana 8. lipnja 2017. Iako nije revolucionarna, stvaranje MPCC-a označava pomak u pristupu europskoj obrambenoj politici, nakon dugog razdoblja političkih sporova među članicama EU-a o potrebi za vlastitom zapovjednom strukturom (Tardy, 2017: 1). Uspostava MPCC-a proizašla je iz triju paralelnih procesa: prepoznavanja specifične potrebe, zamaha koji je proizvela objava EUGS-a te odluke Velike Britanije o izlasku iz EU-a. Ideja o stalnom planiranju EU-a povezana je s dvije razine rasprave: operativnom i političkom. Na operativnoj razini, ovisnost EU-a o vanjskim planirajućim resursima oslabila je europsku sposobnost za planiranje i provedbu vlastitih operacija. Nedostatak stalnih operativnih zapovjedništava otežao je vojne aktivnosti EU-a. Nedostatak vojnoga strateškog nivoa zapovijedanja oslabio je neizvršne misije, a nedostatak takvog zapovjedništva oblikovao je ovlasti i radni teret zapovjednika misije. Politika je također igrala važnu ulogu zbog dugogodišnjeg otpora stvaranju stalnog operativnog zapovjedništva. Ideja je više puta razmatrana, ali nikada nije postignuta suglasnost (Tardy, 2017: 2).

MPCC je novostvorena struktura koja pruža stalnu vojnu sposobnost planiranja i provedbe na strateškoj razini za neizvršne vojne misije. Uz podršku EUMS-a, MPCC će biti odgovoran za izradu operativnih planova, pravila angažiranja i koordinaciju misija. Sastojat će se od oko 30 osoba, većinom iz EUMS-a, a bit će vođen generalnim direktorom. MPCC će surađivati s CPCC-om putem Zajedničke koordinacijske ćelije za podršku, a njegove će funkcije uključivati i izvještavanje, koordinaciju s državama članicama te analizu pouka iz vojnih operacija. Planira se

pregledavanje MPCC-a godinu dana nakon početka rada radi procjene učinkovitosti i pozicioniranja unutar EEAS-a²¹ (Tardy, 2017: 3-4). MPCC predstavlja kompromis između država članica koje su zagovarale ambiciozniju opciju i onih koji se još uvijek protive onome što smatraju ili nepotrebnim ili duplicirajućim NATO-ovim sredstvima.

6.3. PESCO

Uspostava i razvoj PESCO-a predstavlja važan korak u jačanju zajedničke obrambene politike Europske unije. Temelji za Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku EU-a postavljeni su *Ugovorom iz Maastrichta* 1992. godine, a dalje je ojačana Odlukom Europskog vijeća 1999. godine, kojom se CFSP pretvara u Europsku sigurnosnu i obrambenu politiku (ESDP). Dodatno je ojačana usvajanjem Europske sigurnosne strategije 2003. godine. *Ugovorom iz Lisabona* 2007. godine uvedena je Zajednička sigurnosna i obrambena politika (CSDP), a postavljeni su i temelji za uspostavu mehanizma PESCO. PESCO je uspostavljen u prosincu 2017. godine s odlukom Vijeća (CFSP) 2017/2315 u kojem sudjeluje 25 država članica koje ispunjavaju određene kriterije. Taj mehanizam smatra se ključnim korakom u jačanju zajedničke obrambene politike EU-a. Međutim, PESCO je uvjetovan Protokolom br. 10 priloženim uz *Ugovor iz Lisabona*, a to zabrinjava pojedine države članice zbog njihove sigurnosne i obrambene politike. Stoga se temeljna karakteristika CSDP-a, prema kojoj države članice donose ključne odluke o svojoj obrani, također očuvala unutar specifičnog okvira PESCO-a (Houdé, Wessel, 2023:1335-1336).

PESCO ima cilj intenzivirati razvoj vojnih kapaciteta država članica EU-a i osigurati opremanja trupa i opreme. Također, PESCO postavlja obaveze za države članice, uključujući godišnje pregledavanje i ažuriranje njihovih Nacionalnih planova provedbe, koje će godišnje dostavljati Europskoj službi za vanjsko djelovanje i Europskoj obrambenoj agenciji. Iako su obveze u okviru PESCO-a politički obvezujuće prirode, njihova provedba može biti teška u pravnom smislu. Odluke i preporuke donesene unutar okvira PESCO-a moraju se usvojiti jednoglasno u Vijeću, a odluke o pridruživanju ili suspenziji država članica također se donose većinom glasova predstavnika država članica. PESCO se pokazao kao najinkluzivniji oblik poboljšane suradnje, a

²¹ Europska služba za vanjsko djelovanje je diplomatska služba Europske unije (EU). Osnovana je *Lisabonskim ugovorom* 2009. godine s ciljem jačanja koherentnosti i učinkovitosti vanjske politike EU-a (european-union.europa.eu, 2024).

do sada se 25 država članica pridružilo tom mehanizmu. PESCO predstavlja važan korak u jačanju zajedničke obrambene politike EU-a. Iako postoji određena razina razilaženja u mišljenju među državama članicama, PESCO omogućuje veću koordinaciju i harmonizaciju vojnih kapaciteta unutar EU-a (Houdé, Wessel, 2023:1336-1344).

6.4. Sigurnosni izazovi u 21. stoljeću

Današnja Europska unija suočava se s raznolikim i složenim sigurnosnim izazovima u 21. stoljeću. Oni proizlaze iz dinamičnoga međunarodnog okruženja, tehnoloških promjena, političkih nestabilnosti i rastućih prijetnji koje zahtijevaju koherentnu i učinkovitu sigurnosnu strategiju. U ovom poglavlju analizirat će se glavni sigurnosni izazovi s kojima se EU suočava, njihovi uzroci i posljedice te odgovori koje EU razvija kako bi se nosila s tim prijetnjama. Aneksija Krima 2014. godine i ruska podrška separatistima u istočnoj Ukrajini stvorili su ozbiljnu sigurnosnu prijetnju za EU. Ruske aktivnosti, uključujući kibernetičke napade, dezinformacijske kampanje i vojne vježbe u blizini granica EU-a, destabiliziraju istočno susjedstvo Unije i zahtijevaju povećanu budnost i odgovore suradnjom EU-a i NATO-a. Situacija se dodatno pogoršala 24. veljače 2022. godine kada je Rusija započela punu invaziju na Ukrajinu. Taj potez je dodatno destabilizirao sigurnosno okruženje u Europi i izazvao nove sankcije od EU-a. Sankcije su bile usmjerene na ključne sektore ruskog gospodarstva, uključujući financijski, energetske i obrambeni sektor, s ciljem izoliranja Rusije na međunarodnoj sceni i slabljenja njezine sposobnosti za daljnje vojne akcije (Delanty, 2023: 434-438). Ipak, konvencionalni rat je davno iza Europe, osim novog rata na području starog kontinenta te ponovnog zahlađenja odnosa s Rusijom, Uniji opasnost stvaraju i sve češći kibernetički napadi zbog razvoja tehnologije. Kibernetički napadi predstavljaju jedan od najozbiljnijih sigurnosnih izazova s kojima se EU suočava u 21. stoljeću. Brzi tehnološki napredak donio je sa sobom i povećanu ranjivost na kibernetičke prijetnje koje dolaze s raznih strana, uključujući države, kriminalne organizacije, haktiviste i individualne napadače. Ti napadi mogu imati ozbiljne posljedice za nacionalnu sigurnost, ekonomiju, javnu sigurnost i kritičnu infrastrukturu (Przywała, 2018: 18-23).

Hibridne prijetnje predstavljaju kompleksan i dinamičan izazov za sigurnost EU u 21. stoljeću. Te prijetnje kombiniraju različite metode: prethodno spomenute konvencionalne vojne operacije te kibernetičke napade, uključuju dezinformacije, ekonomski pritisak i političku subverziju. Njihova

svrha je destabilizacija i oslabljivanje ciljanih država ili organizacija. Najbolji primjer, koji je ujedno i skrenuo pozornost na taj oblik ugroze, jest korištenje *zelenih ljudi bez oznaka*, dezinformacija, kibernetičkih napada i podrške lokalnim separatistima u aneksiji Krima i sukobima u istočnoj Ukrajini. Hibridne prijetnje karakterizira asimetričnost i iznenadnost. Još jedan ključni element je nejasnoća sukoba, budući da hibridno ratovanje namjerno briše granice između stanja mira i rata. Ta nejasnoća poznata je kao *siva zona*. U borbi protiv hibridnih prijetnja, ključno je usuglašavanje strategija i praktičnih mjera EU-a i njezinih država članica. Europska komisija i Visoki predstavnik EU-a za vanjske poslove i sigurnosnu politiku odobrili su 2016. godine komunikaciju o suprotstavljanju hibridnim prijetnjama, što je postalo temelj za aktivnosti EU-a u tom području. Kasnije su uslijedile dodatne inicijative, uključujući potpisivanje zajedničke deklaracije u Varšavi 2016. godine, kao i donošenje Akcijskog plana EU-a za dezinformacije u prosincu 2018. godine. Novi strateški program EU-a za razdoblje 2019.-24. identificirao je hibridne prijetnje, dezinformacije i potrebu za povećanjem otpornosti kao glavne prioritete u zaštiti građana i slobode EU-a. U prosincu 2019., Europsko vijeće usvojilo je zaključke o jačanju otpornosti i suzbijanju hibridnih prijetnji. Naglašena je važnost Hibridnog centra EU-a za obavještajne aktivnosti i podrška partnerima u jačanju otpornosti. Odluka država članica EU-a postavlja pritisak na institucije EU-a za doprinos otpornosti Gruzije, Ukrajine i Moldavije. Zaključci ističu suradnju između EU-a i NATO-a te potiču Komisiju na pronalaženje učinkovitijih alata za jačanje. Također se ističe potreba za timovima za stratejsko komuniciranje Europske službe za vanjsko djelovanje (Bajarūnas, 2020: 62-65).

Jedan od najvećih izazova s kojim se EU susreće u zadnjem desetljeću jesu migracijske krize. Od 2016. godine, Europska unija suočila se s izazovima migracija koji su značajno utjecali na njezinu politiku i stabilnost. Nakon što je 2015. godine doživjela vrhunac migrantske krize, dolaskom stotina tisuća migranata iz Sirije, ostatka Bliskog istoka i Afrike, EU je aktivno radila na razvoju strategija za upravljanje tim izazovima. Jedan od ključnih događaja bio je potpisivanje sporazuma između EU-a i Turske, u ožujku 2016. godine, kojem je cilj bio suzbiti ilegalne migracijske tokove preko Egejskog mora. Taj sporazum donio je smanjenje broja dolazaka migranata, ali je također izazvao kontroverze zbog pitanja ljudskih prava i humanitarnih uvjeta migranata u Turskoj. Nadalje, EU je pokušala unaprijediti svoju zajedničku migracijsku politiku usvajanjem različitih inicijativa i reformi. To uključuje jačanje granične kontrole kroz Frontex, bolje upravljanje izbjegličkim kampovima te pregovore o raspodjeli migranata među članicama EU-a. Međutim, ti

su naponi naišli na otpor nekih članica EU-a, posebno onih s istočne i srednjoeuropske rute migracija. Migracijska kriza iz 2016. godine također je potaknula jačanje populističkih i antimigrantskih pokreta diljem Europe, što je dodatno otežalo donošenje zajedničkog stava unutar EU-a. Unatoč naporima, migracijska pitanja ostaju jedan od najizazovnijih aspekata europske politike te postoji kontinuirana potreba za pronalaženjem održivih rješenja koja uvažavaju ljudska prava, ali i sigurnost EU-a (Estevens, 2018: 1-5).

7. Europska vojska: mogućnosti

Gotovo stoljeće nakon završetka dvaju svjetskih ratova, Europa se suočava s izazovom očuvanja uspješnog projekta mira u svjetlu mogućeg povlačenja SAD-a iz transatlantskog partnerstva, tradicionalnog saveznika, i ofanzivnih poteza Kine, Irana i Rusije. Suočen s tim izazovima, francuski predsjednik Emmanuel Macron predlaže okupljanje europskih snaga u istinsku europsku vojnu sposobnost, slično kao što je Europa učinila s trgovinskom politikom kako bi postala globalni trgovinski igrač. Macronova vizija europske vojske možda nije konkretna, ali snažno odjekuje među biračima svih političkih opredjeljenja. Istraživanje magazina *Le Point* pokazalo je da 81% ispitanika podržava ideju europske vojske. Potreba za Europom koja može bolje zaštititi svoje građane široko je prihvaćena među biračima u Francuskoj, ali i šire (Pothier, 2019).

Lako bi bilo odbaciti tu ideju kao politički trik, no činjenica je da je europska obrana pretrpjela značajne promjene tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. Dobrim dijelom zahvaljujući Vladimiru Putinu i Donaldu Trumpu, europske vlade su shvatile da obrambeni proračuni više ne mogu biti zanemarivi stavci u nacionalnim proračunima. U razdoblju 2015.-2016., po prvi puta nakon desetljeća, europski obrambeni proračuni prestali su opadati nakon Hladnog rata, a većina ih sada raste. Iako države članice EU-a još uvijek ne dosežu cilj od 2% izdvajanja za obranu, prosjek među europskim članicama NATO-a iznosi 1,44 % te se time smanjuje jaz od 102 milijarde američkih dolara (Pothier, 2019). Osnivanje europske vojske predstavlja niz izazova, ali i potencijalne prednosti. Prvo, zajednička vojska omogućila bi koordiniran i učinkovit odgovor na sigurnosne prijetnje. Nadalje, osigurala bi veću samostalnost Europe u obrambenim pitanjima, smanjujući ovisnost o SAD-u. Također, zajednička vojska mogla bi potaknuti daljnju integraciju i suradnju među državama članicama EU-a, jačajući time političku i gospodarsku stabilnost unutar Unije (Pothier, 2019).

7.1. Struktura Europske vojske

Uspostava Europske vojske nije jednostavan zadatak koji se može ostvariti okupljanjem nacionalnih vojnih jedinica. Takav pristup bi u praksi rezultirao tek starim oblikom koalicije. Stoga se ovo pitanje može učinkovito riješiti samo zajedničkim naporima svih institucija EU-a. Jedinstvena Europska vojska, sastavljena od snaga država članica EU-a, trebala bi, koliko je to moguće, objediniti sve svoje ljudske i materijalne resurse pod jedinstvenim političkim i vojnim autoritetom.

Prema predloženom modelu bivšeg francuskog premijera Plevena, vlade država članica imenovale bi ministra obrane koji bi bio odgovoran onima koji su ga imenovali (cvce.eu, 2016) te danas već uspostavljenom kontrolnom mehanizmu, Europskoj komisiji, Vijeću Europske unije te Europskom parlamentu. Oni bi bili okosnica ideje koju je Pleven tada predstavio, a to je bila Strasbourška skupština ili njen ogranak ili skupština sastavljena od posebno izabраниh delegata. Ministar bi imao iste ovlasti nad Europskom vojskom koje nacionalni ministar obrane ima nad nacionalnim snagama svoje države. Bio bi posebno odgovoran za provedbu općih smjernica koje bi dobivao od Vijeća Europske unije, sastavljenog od ministara država članica. Kontingenti koje bi osiguravale države članice bili bi uključeni u Europsku vojsku na razini najmanje moguće jedinice. Europska vojska bila bi financirana iz zajedničkog proračuna EU-a, a europski ministar obrane bio bi zadužen za provedbu postojećih međunarodnih obveza te pregovaranje i provedbu novih međunarodnih obveza na temelju smjernica EU-a. Program naoružanja i opreme također bi bio usvojen i proveden pod njegovim autoritetom. Države članice koje već imaju nacionalnu snagu zadržale bi svoju ovlast nad onim dijelovima svojih postojećih snaga koje nisu uključene u Europsku vojsku. S druge strane, europski ministar obrane mogao bi, uz odobrenje EU-a, staviti na raspolaganje nacionalnoj vladi dio njezinih nacionalnih snaga koje čine dio europskih snaga kako bi se zadovoljile potrebe koje nisu vezane uz zajedničku obranu (cvce.eu, 2016).

Europska obrambena agencija već igra ključnu ulogu u koordinaciji obrambenih kapaciteta među državama članicama te bi se osnivanje Europske vojske temeljilo na njezinim postavkama. Angela Merkel, bivša njemačka kancelarka, u svom govoru o potrebi za osnivanjem Europske vojske predložila je osnivanje Europskog vijeća za sigurnost. Time bi države članice imale rotirajuća mjesta, omogućujući brzo donošenje odluka o vanjskoj politici bez potrebe za jednoglasnim pristankom (nytimes.com, 2018). Za razliku od 1950-ih kada se raspravljalo o zajedničkoj

europskoj vojsci, danas je Europa u značajnoj mjeri integrirana te institucionalizirana. Osim EDA-e i drugih agencija te politika EU-a vezanih za sigurnost i obranu, unutar EU-a su institucije poput Europske komisije i Europskog parlamenta koje bi značajno oblikovale koncept europske vojske te omogućile kvalitetan i efikasan nadzor i djelovanje.

7.2. Potreba za Europskom vojskom

Njemačka kancelarka Merkel je u televizijskom obraćanju izjavila da su prošla vremena kada smo se mogli bezuvjetno oslanjati na nekog drugog. Istaknula je kako Europljani sada, više nego ikada, moraju preuzeti kontrolu nad svojom sudbinom ako žele opstati kao EU (nytimes.com, 2018).

Nad Europom se nadvila ozbiljna zabrinutost zbog izjava bivšega američkog predsjednika Donalda Trumpa koji ponovno teži Bijeloj kući, o tome da Sjedinjene Američke Države možda neće nužno zaštititi saveznike u NATO-u u slučaju napada Rusije. Ta izjava predstavlja izazov za Europu koja se mora suočiti sa stvarnošću da bi mogla biti prisiljena braniti se bez svog glavnog saveznika, Sjedinjenih Država. Trumpove izjave dolaze u trenutku kada je ponovno izrazio sumnju u spremnost Amerike da brani NATO-ove saveznike koji ne ulažu dovoljno u obranu. Na skupu u Južnoj Karolini Trump je izjavio, kako bi ohrabrio Rusiju, da *radi što god želi* protiv bilo koje NATO-ove zemlje koja ne plaća dovoljno za obranu. Trumpova ključna kritika usmjerena je na činjenicu da neke NATO-ove članice uključujući ekonomski moćne i stabilne države kao što je Njemačka, ne ulažu dogovorenih 2 % svog bruto domaćeg proizvoda u obranu. Njegova izjava izazvala je dodatnu zabrinutost među europskim saveznicima jer sada moraju razmotriti mogućnost jačanja vlastitih obrambenih kapaciteta kako bi se osigurali u slučaju da američka podrška izostane. Ta situacija naglašava potrebu za redefiniranjem europske sigurnosne politike i jačanjem zajedničkih obrambenih napora unutar Europske unije. EU mora preuzeti veću odgovornost za svoju sigurnost. To uključuje povećanje ulaganja u vojnu opremu, modernizaciju oružanih snaga i jačanje međusobne suradnje kako bi se stvorila učinkovita i samodostatna obrambena struktura. U konačnici, izazovi koje postavlja Trumpova politika mogu poslužiti kao katalizator za jačanje europske solidarnosti i kapaciteta za samoobranu, čineći Europu ne samo jačim partnerom unutar NATO-a, već i samostalnijom i sigurnijom regijom na globalnoj sceni (nbcnews.com, 2024). Ruska invazija na Ukrajinu prisilila je europske lidere da shvate kako su predugo zanemarivali vlastitu sigurnost. Europa je desetljećima bila zadovoljna kao *supersila*

meke moći, fokusirajući se na očuvanje mira, demokraciju i prosperitet unutar EU, dok je sigurnosne brige prepustila Sjedinjenim Američkim Državama koje pružaju vojnu zaštitu u NATO savezu. Međutim, trenutni rat na istoku Europe prisiljava EU na poduzimanje odlučnih koraka. EU je jednoglasno odobrila sankcije Rusiji, pružila vojnu i humanitarnu pomoć Ukrajini te najavila povećanje nacionalnih obrambenih proračuna. Zbog situacije u istočnoj Europi, sve je jasnija potreba za osnivanjem europske vojske. Stvaranje europske vojske osiguralo bi veću sigurnosnu neovisnost od SAD-a, što je ključno s obzirom na promjene u američkoj politici. Prekomjerno oslanjanje na američku zaštitu može imati ozbiljne posljedice za sigurnost EU jer se trenutačna geopolitička situacija može pogoršati svakog trena (nytimes.com, 2022).

8. Europska vojska: izazovi

Kada je u pitanju osnivanje zajedničke europske vojske, EU nailazi na nekoliko izazova koji u krajnjem pogledu onemogućavaju kreiranje vlastite vojske u bliskoj budućnosti. Osobit problem krije se u manjkavosti vojnog kapaciteta koji EU ne može popraviti u skorašnje vrijeme. Vojni kapacitet kao i izdvajanje sredstava za vojnu industriju, sigurnost i obranu nisu se povećavali nakon hladnog rata, dapače bili su u padu. Do promjene je došlo zbog kriza koje je uzrokovala Rusija, prvo aneksijom Krima, a zatim agresijom na Ukrajinu. Tek kao posljedice tih novonastalih okolnosti, ulaganje u obranu i sigurnost unutar EU-a je poraslo, no i dalje ne u tolikoj mjeri koja bi omogućila Uniji da se odijeli od NATO-a i uspostavi vlastitu vojsku (Meijer, Brooks, 2021: 15-16).

Prepreku predstavlja i činjenica da se države članice EU-a koje su ekonomski stabilne i imaju izgrađenu vojnu industriju nalaze u sjevernoj i zapadnoj polutki. Također, vojna industrija se modernizirala od vremena hladnog rata, ali Europa nije išla u korak s modernizacijom vojne industrije zbog oslanjanja na SAD u kontekstu obrane. Osim slabo razvijene industrije, uočava se i nedostatak stručnjaka koji bi *uhvatili korak* sa svjetskim velesilama i uporabom novih vojnih taktika i opreme (Meijer, Brooks, 2021: 23-26).

Uz navedene izazove tu je ujedno i politička smetnja. EU na mnogo razina sudjeluje u kreiranju javnih politika država članica. Velik dio politika je pod zajedničkom upravom EU-a i država članica, dok je primjerice obrambena politika još uvijek pod kompletnom nadležnošću države članice EU-a. Sami razgovori o daljnjoj integraciji sigurnosne sfere preuzimaju narativ desnice o

težnji EU-a za uzimanjem suverenosti država članica. Navedeno svakako stvara problem pri daljnjem pokušaju integracije narušavajući stabilnost EU-a s takvim narativom (euronews.com, 2024).

Jedna značajna prepreka na koji bi EU naišla jest Austrija. Naime, Ugovorom iz 1955. i svojim Ustavom Austrija ima zabranu ulaska u vojne saveze i uspostavu stranih vojnih baza na austrijskom teritoriju (cvce.eu,2016). Ugovorom je Austrija vezana za neutralnost, a to joj onemogućuje biti dijelom Europske vojske koja bi obuhvaćala sve države članice EU-a.

8.1. EU i NATO

EU i NATO blisko surađuju od početnih europskih integracija preko same uspostave Europske unije do danas. Iako su se paralelno razvijale i surađivale oko pitanja sigurnosti, odnos dviju međunarodnih organizacija institucionaliziran je tek 2001. godine sastankom ministara vanjskih poslova i veleposlanika obje organizacije. Godinu kasnije na samitu u Pragu, dvije organizacije donijele su *Deklaraciju o europskoj sigurnosnoj i obrambenoj politici* kojom se definira i utemeljuje strateško partnerstvo između organizacija. U prosincu 2002. godine NATO i EU potpisale su sporazum nazvan *Berlin plus* kojeg su formalno usvojili EU i NATO 2003. Odnos između NATO-a i Europske unije značajno je evoluirao od potpisivanja sporazuma *Berlin Plus*. Taj je sporazum imao za cilj omogućiti Europskoj uniji korištenje sredstava i sposobnosti NATO-a za operacije upravljanja krizama pod vodstvom EU-a. Predstavljao je velik iskorak u jačanju strateškog partnerstva između te dvije ključne organizacije na području sigurnosti i obrane. Nakon sklapanja sporazuma *Berlin plus*, NATO i EU surađivali su u raznim misijama i operacijama. Jedan značajan primjer je operacija EU-a *Althea* u Bosni i Hercegovini koja je uključivala korištenje sredstava i sposobnosti NATO-a kao dio napora EU-a da održi mir i stabilnost u regiji. Navedena operacija pokazala je praktičnu primjenu aranžmana *Berlin Plus* i otvorila put daljnjoj suradnji (Vukadinović, i dr, 2007: 258-265).

Međutim, odnos između NATO-a i EU-a nije bio bez izazova. Različiti strateški prioriteti, različite percepcije prijatnji i neslaganja oko podjele tereta te procesa donošenja odluka ponekad su opterećivali partnerstvo. Napori EU-a da razvije vlastite obrambene sposobnosti raznim inicijativama, poput Stalne strukturirane suradnje (PESCO) i Europskog obrambenog fonda, također su pokrenuli pitanja o potencijalnom udvostručavanju i natjecanju sa strukturama NATO-

a. Unatoč tim izazovima, obje su organizacije prepoznale važnost održavanja snažnog i komplementarnog partnerstva u suočavanju s rastućim sigurnosnim prijetnjama, poput terorizma, kibernetičkih napada i hibridnog ratovanja. U prvom desetljeću 21. stoljeća ponovno je stavljen naglasak na jačanje suradnje i koordinacije između NATO-a i EU-a, osobito u područjima kao što su protuterorizam, kibernetička obrana i pomorska sigurnost (Vukadinović, i dr, 2007: 291-293). NATO je danas glavna vojno-sigurnosna organizacija u svijetu, a njegova je uloga i dalje od iznimne važnosti za EU. SAD predvodi u ulaganju pred svim zemljama EU-a, a to je jedan od pokazatelja da je EU i dalje zavisna od NATO-a u pogledu obrane. NATO se tijekom 75 godina djelovanja razvio kao znatna vojna sila te bi EU, želi li se emancipirati od NATO-a, iako se to trenutačno čini nemogućim, trebala znatno uložiti u poboljšanje vojne industrije. Kada se analizira cjelokupna situacija, EU je primorana oslanjati se na NATO i održavati kvalitetne transatlantske odnose i suradnju unutar NATO-a, i preko država članica, i u sferi izravnih odnosa NATO-a i EU (Knezović, Esteves Lopes, 2020: 346-350).

9. Zaključak

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, zemlje pobjednice smatrale su potrebnim stvoriti vojni, politički i ekonomski savez kako bi spriječile nastajanje novih ratnih sukoba na području Europe, ali i utjecaj komunizma na zapadne zemlje. Jedan od načina širenja komunizma bilo je i intenzivno jačanje oružanih snaga Sovjetskog Saveza. Upravo zbog sve većega sovjetskog vojnog kapaciteta, dio država zapadnog bloka stupilo je u Bruxelleski pakt. On je potpisan 1948. s ciljem zajedničke koordinacije vojnih kapaciteta i osiguranja međusobne sigurnosti zemalja potpisnica. Države pristupnice bile su Belgija, Nizozemska, Ujedinjeno kraljevstvo, Luksemburg i Francuska. Navedeni pakt može se smatrati povijesnim začetkom ideje o stvaranju zajedničke Europske vojske. Sjedinjene Američke Države imale su veliku ulogu u ratu, ali i poslijeratnom razdoblju, naročito nakon provedbe Marshallovog plana koji je pružio značajnu financijsku pomoć europskim zemljama za obnovu nakon Drugog svjetskog rata te se time dodatno učvrstila veza između SAD-a i europskih partnera. SAD zajedno s jedanaest zemalja potpisnica formira Sjevernoatlantski savez (NATO) već 1949. godine. Njegova uloga u osiguranju stabilnosti i sigurnosti Europe postala je ključnom. Međutim, uspon Sovjetskog Saveza i potencijalna prijetnja koju je predstavljao za europsku sigurnost ubrzo je potaknula na razmišljanje o potrebi za dodatnim vojnim kapacitetima unutar samog europskog kontinenta. Potpisivanjem *Sjevernoatlantskog sporazuma* europske zemlje su, zajedno s još jedanaest drugih potpisnica, postale dio transatlantskog saveza koji je imao za cilj osigurati kolektivnu obranu protiv potencijalnih prijetnji, naročito od Sovjetskog Saveza. Taj sporazum je osnažio suradnju između SAD-a i europskih zemalja te postavio temelje za daljnju evoluciju europske sigurnosne politike i ideje o Europskoj vojsci.

Stvaranje ideje o Europskoj vojsci nije bilo izolirano od političkih i ekonomskih integracija koje su se odvijale unutar Europe nakon Drugog svjetskog rata. Proces europskih integracija započeo je *Plevenovim planom* te osnivanjem Europske obrambene zajednice i Europske zajednice za ugljen i čelik (EZUČ), 1951. godine, kojoj je bio cilj integrirati tržište ugljena i čelika među nekoliko europskih zemalja. EZUČ je uspješno zaživio i nastavio se dalje integrirati. Za razliku od njega, Europska obrambena zajednica nije prošla ratifikaciju u nacionalnim parlamentima te je tako doživjela svoj kraj, ali ideja je i dalje živjela među europskim državicima. To je bio prvi korak prema stvaranju političkog i ekonomskog saveza koji bi prevenirao nove sukobe na

europskom tlu.

Nadalje, osnivanjem Europske ekonomske zajednice (EEZ), 1957. godine, integracija je produbljena, a ekonomska suradnja među europskim zemljama postala je sve važnija. Navedeni proces kulminirao je osnivanjem Europske unije (EU), 1993. godine, koja je postala simbol političke i ekonomske integracije na europskom kontinentu. Sam proces europskih integracija pratila je i Zapadnoeuropska unija (WEU) koja je služila kao obrambena organizacija Europi. Unatoč uzastopnim pokušajima revitalizacije WEU-a, uključivanjem u razne sporazume i deklaracije, WEU nikada nije poprimila puni oblik obrambene organizacije te je neprestance djelovala u sjeni NATO kao saveza kolektivne sigurnosti.

Unutar Europske unije, sigurnosna politika postala je sve važnija tema. Zajednička vanjska i sigurnosna politika (CFSP) predstavljale su okvir za koordinaciju vanjske politike među zemljama članicama, dok je Europska sigurnosna i obrambena politika (ESDP) postavila temelje za daljnji razvoj vojnih kapaciteta unutar EU. Te dvije politike svoje temelje su preuzele od Zapadnoeuropske unije te njezinim gašenjem preuzele ulogu WEU-a unutar Europske unije.

U kontekstu sigurnosne politike Europske unije, potreba za zajedničkom vojskom postala je sve očitija. Ideja o Europskoj vojsci nije samo puka teorija, već koncept koji se temelji na potrebi za jačanjem europske sigurnosti i sposobnosti brzog odgovora na sigurnosne izazove 21. stoljeća. Europska vojska bi trebala obuhvaćati i ojačati postojeće vojne kapacitete zemalja članica EU-a, osiguravajući tako veću autonomiju i sposobnost brze reakcije na krizne i konfliktne situacije.

U svjetlu suvremenih sigurnosnih izazova, poput terorizma, kibernetičkih napada i nestabilnosti na europskom susjedstvu, Europska vojska predstavljala bi ključni element u jačanju europske sigurnosti i obrane, no manjak resursa i neadekvatna vojna infrastruktura u Europi to onemogućuju. Iako je početna hipoteza diplomatskog rada bila potreba za stvaranjem jedinstvene europske vojske, istraživanje je detektiralo nespремnost i nemogućnost Europske unije da se upusti u samostalnu obranu svog teritorija. Europska vojska bi, naime, bila potkapacitetna, s vrlo malim resursima spram NATO-a i bez dovoljno kompetentnih stručnjaka. Europska unija zbog prijašnje ovisnosti o NATO-u nije niti ulagala dovoljno u vlastitu obranu te je danas primorana ovisiti o Sjedinjenim Američkim Državama kao jedinoj opciji obrane svog teritorija. Mogućnost za uspostavom samostalne europske vojske i dalje je hipotetska te jedina opcija koja Europskoj uniji ostaje jest potencijalno osnivanje Europske vojske kao segmenta unutar NATO-ova saveza.

10. Literatura

- Bajarūnas, Eitvydas. (2020) Addressing Hybrid Threats: Priorities for the EU in 2020 and Beyond. *European view*. 19(1) 62-70
- Čehulić, Lidija. (2006) *Europska obrana*. Zagreb: Politička kultura.
- Delanty, Gerard. (2023) Introduction to the special issue on the Russo-Ukrainian War: A new European war? Considerations on the Russo-Ukrainian War. *European Journal of Social Theory*. 26(4) 431-627.
- Doddoli, Luciano and Maradei, Manlio. (2005) *Svijet poslije II. svjetskog rata*. prijevod Mira Boglić. Split. Marjan tisak.
- Estevens, João. (2018) Migration crisis in the EU: developing a framework for analysis of national security and defence strategies. *Comparative Migration Studies*. 6(28)
- Gilbert, Martin. (2004) *The Second World War: A Complete History*. N.Y.:Henry Holt and Company, Inc.
- Houdé, Anneke, Wessel, Ramses A. (2023) A Common Security and Defence Policy : Limits to Differentiated Integration in PESCO? *European Papers*. 7(3) 1325-1356.
- Jović, Dejan. (2013) Uvod u studij realizma. U: Jović, Dejan (ur) *Teorije međunarodnih odnosa*.
- Knezović, Sandro, Esteves Lopes, Marco. (2020) The European army concept – an end-goal or a wakeup call for European security and defence? *Eastern Journal of European Studies*. 11(2) 334-352
- Magnette, Paul. (2013) *Politički sustav Europske unije*. prijevod Željko Klarić. Zagreb. Biblioteka Politička misao.
- Meijer, Hugo, Brooks, G. Stephen. (2021) Illusions of Autonomy: Why Europe Cannot Provide for Its Security If the United States Pulls Back. *International Security* 45(4) 7–43.
- Painter, David S. (2002) *Hladni rat: Povijest međunarodnih odnosa*. Zagreb: Srednja Europa.
- Przywała, Marta. (2018) *Cyber security*. Budapest. Institute for Foreign Affairs and Trade.
- Tardy, Thierry. (2017) MPCC: Towards an EU Military Command? *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*. <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep06861.pdf> Pristupljeno 4.6.2024.
- Testoni, Michele (2021) *NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century* Foreign and Security Policy Perspectives. N.Y.: Routledge.

Toepke, P. Utz. (1981) The European Economic Community - A Profile. *Northwestern Journal of International Law & Business*. 3(2) 640-661.

Tsagourias, Nikolaos K., and N. D White. (2013) *Collective Security: Theory, Law and Practice*. Cambridge, N.Y.: Cambridge University Press.

The Round Table: *The Commonwealth Journal of International Affairs*. (1951) A European Army: The Pleven Plan and Its Implications. 42 (165–168): 37–42. doi:10.1080/00358535108451731.

Vukadinović, Radovan i dr. (2007) *NATO euroatlantska integracija*. Zagreb: Topical.

Westad, Odd Arne. (2017) *Povijest Hladnog rata*. Zagreb: Fraktura.

Zabel, T. Malte, (2011) *A European Army in 2030? Institutional Changes for a Genuine European Army*.

https://www.researchgate.net/publication/306119096_A_European_Army_in_2030_Institutional_Changes_for_a_Genuine_European_Army Pristupljeno 4.6.2024.

Internetske stranice

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2024) *Bruxelleski pakt*. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/bruxelleski-pakt> Pristupljeno 29.5.2024.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2024) *Teheranska konferencija. 1943*. <https://enciklopedija.hr/clanak/teheranska-konferencija-1943> Pristupljeno 29.5.2024.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2024) *Versailleski mirovni ugovori*. <https://enciklopedija.hr/clanak/versailleski-mirovni-ugovori> Pristupljeno 29.5.2024.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. (2024) *Congress of Vienna*. <https://www.britannica.com/event/Congress-of-Vienna>. Pristupljeno 29.5.2024.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. (2024) *European Community*. <https://www.britannica.com/topic/European-Community-European-economic-association> Pristupljeno 30.5.2024.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. (2024) *Marshall Plan*. <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>. Pristupljeno 29.5.2024.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. (2024) Tropic of Cancer. <https://www.britannica.com/place/Tropic-of-Cancer>. Pristupljeno 30.5.2024.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. (2024) Western European Union. <https://www.britannica.com/topic/Western-European-Union>. Pristupljeno 31.5.2024.

EU policies - delivering for citizens. (2019) Security and defence. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635533/EPRS_BRI\(2019\)635533_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635533/EPRS_BRI(2019)635533_EN.pdf) Pristupljeno 31.5.2024.

European union. (2024) European External Action Service. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-external-action-service-eeas_en Pristupljeno 1.6.2024.

Europski parlament. (2024) Ugovor iz Amsterdama. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-a> Pristupljeno 31.5.2024.

Europski parlament. (2024) Ugovor iz Nice. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-nice> Pristupljeno 31.5.2024.

Luxembourg centre for contemporary and digital history. (2016) Statement by René Pleven on the establishment of a European army (24 October 1950). https://www.cvce.eu/en/obj/statement_by_rene_pleven_on_the_establishment_of_a_european_army_24_october_1950-en-4a3f4499-daf1-44c1-b313-212b31cad878.html Pristupljeno 30.5.2024.

Luxembourg centre for contemporary and digital history. (2016) The agreement on Austrian neutrality. <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/55c09dcc-a9f2-45e9-b240-eaef64452cae/82a231a7-3890-4951-bc38-b68ec5d5f> Pristupljeno 2.6..2024.

Luxembourg centre for contemporary and digital history. (2016) The founding of the European Communities. <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/d5906df5-4f83-4603-85f7-0cab24b9fe1/7550d654-18b4-4e04-86d1-9bd3a8dddf5a> Pristupljeno 31.5.2024.

NBC NEWS. (2024) Trump's NATO jibe won't be a surprise for Europe — but it could spell a reckoning. <https://www.nbcnews.com/news/world/trumps-nato-europe-russia-threat-rcna138344> Pristupljeno 2.6.2024.

North Atlantic Treaty Organization. (2024) Enlargement and Article 10 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm Pristupljeno 30.5.2024.

Pothier, Fabrice. (2019), A European army: can the dream become a reality? International Institute for Strategic Studies. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2019/01/macron-european-army-reality/> Pristupljeno 2.6.2024.

The New York Times. (2018) Merkel Joins Macron in Calling for a European Army ‘One Day’. <https://www.nytimes.com/2018/11/13/world/europe/merkel-macron-european-army.html> Pristupljeno 2.6.2024.

The New York Times. (2022) The European Union needs its own army. <https://www.washingtonpost.com/outlook/2022/05/18/european-union-army-ukraine/> Pristupljeno 2.6.2024.

Thomas, James (2024) Fact-check: Is the EU setting up a European army? <https://www.euronews.com/my-europe/2024/05/29/fact-check-is-the-eu-setting-up-a-european-army> Pristupljeno 2.6.2024.

Sažetak

Rad istražuje potrebu uspostavljanja Europske vojske u kontekstu europske sigurnosti. Naime, kroz prošlo stoljeće odvila su se dva svjetska rata koja su imala katastrofalne posljedice za Europu te nakon kojih je uslijedilo razdoblje Hladnog rata. Europa suočena s ogomnom infrastrukturnom, gospodarskom i ekonomskom štetom postaje svijesna kako treba poduzeti konkretne mjere kako bi očuvala mir u budućnosti, a ostavrenje tog cilja vidjela je kroz europske integracije. S obzirom na kraj rata, prvi smjer je bilo osnivanje zajedničke vojske i obrambene organizacije, no s obzirom na još svježije rane Drugog svjetskog rata, Europska obrambena organizacija nikada nije zaživjela u punom smislu već je njezinu ulogu preuzela Zapadnoeuropska unija. Ona pak ostaje u sjeni uloge NATO-a, a zemlje potpisnice Bruxelleskog pakta su nastavile s daljnim europskim integracijama kroz političke i ekonomske saveze. Promjenom sigurnosne situacije u Europi u 21. stoljeću te generiranjem nestabilnosti od strane SAD-a unutar NATO-a postavlja se pitanje treba li EU osnovati zajedničku europsku vojsku.

Ključne riječi: Europska vojska, Europska unija, europske integracije, NATO, Hladni rat

Abstract

The paper talks about the need to establish a European army in the context of European security. Namely, during the last century, two world wars took place that had catastrophic consequences for Europe and were followed by the period of the Cold War. Faced with enormous infrastructural and economic damage, Europe was aware that concrete measures should be taken to preserve peace in the future, and it saw the achievement of this goal through European integration. Considering the end of the war, the first direction was the establishment of a common army and defense organization, but considering the still fresh wounds of the Second World War, the European Defense Organization never came to life in the full sense, but its role was taken over by the Western European Union in the shadow, and the full role of defense The NATO alliance, and the signatory countries of the Brussels Pact continued with further European integration through political and economic alliances. The change in the security situation in Europe in the 21st century and the instability on the part of the USA within the NATO alliance raises the question of whether the EU should establish a common European army.

Keywords: *European army, European Union, European integration, NATO, Cold war*